

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz on üçüncü içtima

13 . XII . 1336 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	332	için muktazi tahsisatın Nafia vekâletince talep olunmasına dair tahriri	333
2. — Azayı kıram muamelâti	335,351	2. — Ertuğrul mebusu Mustafa Kemal Beyin, mekteplerin açılmamasına sebep olan memurun teğziyesiyle mekteplerin hemen açtırılmalarına dair tahriri	335:337
1. — İkinci şubeden bazı encümenlerdeki münhal âzalıklara intihap edilen zevat hakkında tezkere	335,409	6. — Sualler, cevaplar, istizahlar	334
2. — Divan Riyaset kâtiplikleri için intihap	351:352,352	1. — İzmit mebusu Hamdi Namık Beyin, Taraklı nahiyesi ahzi asker şubesi reisi hakkında suali ve Müdafaai Milliye vekili Fevzi Paşanın tahriri cevabı	334:335
3. — Dördüncü şubeden bazı encümenlerdeki münhal âzalıklara intihap edilen zevat	352	2. — İzmit mebusu Hamdi Namık Beyin, Taraklı nahiyesi ahzi asker şubesi reisi hakkındaki suale verilen cevap kâfi görülmediğinden Müdafaai Milliye vekâletinden istizah tahriri	335
3. — Teklifler	332	7. — Müzakere edilen maddeler	337
1. — Siird mebusu Mustafa Sabri Efendinin, zâbitandan harp vergisi alınmaması hakkında teklifi (2/160)	332	1. — Teşkilâtı esasiye kanunu lâyihası ve encümeni mahsus mazbatası ve Karahisarı şarkî mebusu Mesud Beyin Teşkilâtı esasiye hakkında teklifi kanunisi (2/145 M.)	337:351
4. — Tezkereler	333		
1. — Bitlis mebusu Hüsnü Beyle arkadaşlarının Bitlis muhacirlerinin işe ve iskânları hakkındaki tahririne. Dahiliye vekâletinden mevрут cevabı tezkere	333:334		
5. — Tahrirler	333,335		
1. — Amasya mebusu Ömer Lûtfi Beyin, Havza - Çorum - Yozgad tarikinin truku umuniye meyânına ithaline ve Samsun - Sivas şosesinin tamirine ve bu işler			

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : Badezzeval 1,15

REİS — İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Ef.

KATIPLER : Ragıp B. (Kütahya), Feyyaz Âli B. (Yozgad).

REİS — Meclis küşat edildi. Zabtı sabık hulâsası okunacak.

[Kâtip Ragıp B. (Kütahya) zabtı sabık hulâsasını okudu].

1. — ZABTI SABIK HULÂSASI

Birinci celse

İkinci Reis vekili Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı riyasetlerinde zevali saat bir yirmi beşte inikat etti. Zabtı sabık hulâsası kıraet ve tashihi kabul olundu. Avrupa'dan celp ile ahaliye fruit edilecek havayıcı zaruriye hakkında Maliye vekâleti bütçesine iki milyon lira ilâvesine dair Heyeti Vekileden mevрут lâyhâi kanuniye, Muvazenei maliye encümenine memurini hariciyeye verilecek tahsisatın sureti itasna dair lâyhâi kanuniye Hariciye ve Muvazenei maliye encümenlerine, Tokad mebusu Rifat Beyin metruk arazinin muhtacini zürraa taksimi hakkındaki teklifi Lâyiha encümenine havale olundu. Elâziz mebusu Tahsin Beyin Moskova sefarethanesi muhasebeciliğine tâyin kırıldığına dair Hariciye vekâletinden mevрут tezkere kıraet ve mumâileyh mebusluktan müstafa addedildi. Aksaray'ın liva haline ifrağna lüzum olmadığına dair Dahiliye encümeni mazbatasının evvelce aynı meseleye dair olan kanun Meclise kabulü katiye iktiran eylediğinden hıfzı karargir oldu.

Bilâhara ruznameye geçilerek Hariciye bütçesine tahsisatı munzamme ilâvesi hakkındaki lâyhâi kanuniyenin maddeleri aynen ve heyeti umumiyesi (30) red ve (4) müstenkife karşı (53) reyile; talimgâhtan zâbit vekili olarak neşet eden efendilere (150) şer liva itası hakkındaki kanunun birinci ve ikinci maddeleri tadilen, dördüncü maddesi aynen ve üçüncü maddesi ilâve suretiyle ve heyeti umumiyesi (2) redde karşı (84) reyile; Ankara - İnebolu tarikinin tamiri için Nafia bütçesine para ilâvesi hakkındaki kanunun birinci maddesi Karesi mebusu Vehbi Beyin teklifi vechile tadilen, ikinci maddesi aynen ve heyeti umumiyesi bir red ve bir müstenkife karşı (86) reyile; Ziraat bankası

muvakkat bütçesine dair olan kanunun birinci maddesi tadilen, ikinci ve üçüncü maddeleri aynen ve heyeti umumiyesi (15) red ve iki müstenkife karşı (69) reyile kabul olundu.

Konya teşkilâtı mülkiyesine dair olan kanun hakkındaki müstaceliyet kararı kabul ve tabrı ve tevziinden sonra içtimar âtide müzakeresi karargir oldu. Memurin muhakematı hakkındaki teklifi kanuni yeniden tetkik edilmek üzere Dahiliye encümeninin talebi vechile Encümene iade kırıldı. Badehu ticaret vergisi hakkındaki kanunun heyeti umumiyesine dair müzakere cereyan ederek teneffüs için celse tatil edildi. x

İkinci celse

İkinci Reis vekili Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı riyasetlerinde zevali saat üç buçukta küşat ve Ticaret vergisi kanununun müzakeresine devam ve heyeti umumiyesi hakkındaki müzakere kâfi görülerek müstaceliyet teklifi kabul olunduktan sonra birinci madde aynen kabul olundu. Mecliste ekseriyet kalmadığından pazartesi günü Encümeni mahsus mazbatasını müzakere edilmek üzere saat 4,5 ta içtimaa nihayet verildi.

Reis V. Kâtip Kâtip
Hasan Fehmi M. Ragıp Feyyaz Âli

REİS — Zabtı sabık hulâsası hakkında mütalâa var mı? (Yok sesleri). Zabtı sabık aynen kabupl edildi.

HAMDİ NAIK B. (İzmit) — Müsaade buyrulur mu efendim? Bir mesele arzedeceğim.

3. — TEKLİFLER

REİS — Evrakı vârideyi çıkaralım.

1. — *Siird mebusu Mustafa Sabri Efendinin, zâbitandan harp vergisi alınmamasına dair teklifi kanunisi (2/160)*

REİS — Siird mebusu Mustafa Sabri Efendinin zâbitandan harp vergisi alınmamasına dair teklifi kanunisi var, Lâyiha encümenine;

5. — TAKRİRLER

1. — *Amasya mebusu Ömer Lâtîfi Beyin, Havza - Çorum - Yozgad tarikhının turuku umumiye meyanına ithaline ve Samsun - Sivas şosesinin tamirine ve bu işler için muktazi tahsisatın Nafia vekâletince talep olunmasına dair takriri*

REİS — Havza ve Yozgad tarikhının turuku umumiye meyanına ithali ve Sivas - Samsun şosesinin tamirine dair Amasya mebusu Ömer Lâtîfi Beyin takriri var. Arzu buyurursanız okunsun:

Riyaseti Celileye

1. — Havza - Çorum - Yozgad tarikhının turuku umumiye meyanına ithali ve şimdilik köp-rülerle pek bozuk aksamın tamiri.

2. — Pek mühim olan Samsun - Sivas şosesinin her noktasından birden başlanmak ve şubat 1337 tarihinde behemehal iptidar edilmek üzere tâmiri.

3. — Bu işler için muktazi tahsisatın Nafia vekâletince şimdiden talep ve Meclisi Âlice de kabulünü arz ve teklif ederim.

11 kânunuevvel 1336

Amasya mebusu
Ömer Lâtîfi

REİS — Efendim, Nafia vekâletine tevdiî münasip görülüyor mu? (Muafık sesleri). Nafia vekâletine tevdiî olundu.

REİS — Sulusarayın merkez kaza ittihaz edilmesine dair Tokat mebusu Rifat Beyin teklifi kanunisi var, Lâyiha encümenine veriyoruz.

RİFAT B. (Tokad) — Reis Bey! o bir tadilnamedir, Encümene gitti ve geldi.

VEHBİ B. (Karesi) — Müsaade buyurursanız merkez kaza meselesi elimizdeki kanun mucibince Heyeti Vekileye aittir. Oraya gönderilmelidir. Meclisin böyle kanun yapmasına lüzum yoktur.

RİFAT B. (Tokad) — O encümene gitti de geldi. Bir tadilnamedir. Evrakına raptolunacak.

REİS — Efendim, bu resen bir teklif mi, yoksa derdesti müzakere olan teşkilâta ait bir tadilname mi? tadilname ise eyrakı ile birleştirilmek üzere encümene verelim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Ahiren teşkil edilen üç kazadan birinin merkezi bura olsun diyor ki, bir tadilnamedir.

REİS — Evrakıyla birleştirir ve müzakere ettiğimizde nazarı dikkate alırız.

4. — TEZKERELER

1. — *Bitlis mebusu Hüseyin Hüsnü Beyle arkadaşlarının, Bitlis muhacirlerinin işe ve iskânları hakkındaki takririne Dahiliye vekâletinden mevрут cevabî tezkere*

REİS — Bitlis muhacirini hakkında Bitlis mebusu Hüseyin Hüsnü Beyle rüfekasının takririne cevaben Dahiliye vekâletinden mevрут tezkerei cevabiye var.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Makamı Samii Riyasetpenahilerinden şeref-mevрут 29 teşrinisani 1336 tarih 737/1538 numaralı tezkerei aliyei Riyasetpenahileri arizai cevabiyesidir:

Konya'da mukayyet ve meskûn iken vakai zâileden müteessiren ve Ankarada bulunan akrabalarının delâleti ile gelmiş olan sekiz hanede elli üç nüfus Bitlis ve Erzincan mültecileri Ankaranın İbadullah camiinde iskân edilerek şehir dahilinde hane tedariki gayrikabil olduğundan civar bağlardan münasiplerinde emri iyva ve iskânları iera kılınacağı kendilerine tebliğ bulunduğu halde kabûlden istinkâfla bilâmezuniyet mahallî iskânlarını terk suretiyle mahallât arasında akrabaları nezdine gitmişlerdir. Bu ailelerin emri iyva ve işelerindeki müşkülâtlarının buradaki akrabaları tarafından tehvin edilmek suretiyle buraya kadar sevk masrafları tediye olunarak emri işe ve ibateleriyle zaruretten vikâyelerine de elân çalışılmaktadır. Maahaza hâdisei âhire dolayısıyla gelmiş ve ahvali sabikâi içtimaiyeleriyle gayrimütenasip bulunmuş olanlar için bedeli icarı muhacirin tahsisatından tediye kılınmak üzere muktazi ve münasip beş altı hane ihzarı için keyfiyetin polis idaresine tebliği lüzumu Ankara vilâyeti muhacirin müdüriyetinden 8 teşrinisani 1336 tarih 801 ve 74 numaralı müzekkere ile makamı vilâyete arz edilmiş ise de hâlâ boş hane olmadığı evetne bildirilmiş olmasına binaen bağ hanelerinde, ikâmeti kabul etmedikleri halde şehir dahilinde şimdilik mebanîi umumiyede kalmaları ıztırarına katlanmaları lüzumunu arzeyerim efendim.

6 kânunuevvel 1336

Dahiliye vekili namına

Şihhiye vekili

Dr. Adnan

HÜSEYİN HÜSNÜ B. (Bitlis) — Efendim, bu sual takriri değildir. Bitlis muhacirininin işe ve iskânları için bir temennidir. Maamafih cevaptan bir şey yapılmadığı anlaşılıyor. Her halde işe ve iskânları hakkında bir muamele yapılmasını teklif ederiz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, bunları bağ ve bahçelerde iskân etmek demek, bütün eşcârı kökünden mahvetmek demektir. Hattâ darümuallimini, bağda açmışlar... darümuallimin müstahdemininin bağdaki bütün eşcârı müsmireyi keserek ihrak ettiklerine dair sahiplerinin şikâyetleri var. Bu hususta makamı âidinin nazarı dikkatini celbederim. Şehirde yer yoksa köylerde iskân etsinler.

REİS — Mümkin olan muavenetin icra ve ifası hususunda ayrıca tezkere yazarız. Bu bapta yapılacak başka muamele yoktur.

ZAMİR B. (Adana) — Adana muhacirleri hakkında da bir şey yazılsa fena olmaz. Çünkü onlar da pek bîkes bir halde bulunuyorlar.

6. — SUALLER, İSTİZAHLAR, CEVAPLAR.

1. — *İzmit mebusu Hamdi Namık Beyin, Taraklı nahiyesi ahzi asker şubesi reisi hakkında suali ve Müdafaai Milliye vekili Fevzi Paşanın tahriri cevabı.*

REİS — İzmit mebusu Hamdi Beyin, Taraklı ahzi asker şube reisi binbaşı Nazmi Efendi hakkındaki takririne Müdafaai Milliye vekâletinden mevрут tezkere cevabıdır.

Riyaseti Celileye

İstanbul kuvvetlerinin Taraklı'ya taarruzları esnasında Taraklı ahalisini elinde silâh olduğu halde kuvayı Milliye aleyhine ve İstanbul kuvayı inzibatiyesi lehine tehdit etmiş olmasından dolayı Ali Fuat Paşa tarafından idam edilmek üzere mahfuzan Geyve'ye ve oradan da Eskişehir'e celbedilmiş olan mezkûr Taraklı nahiyesi Ahzi asker şubesi reisi Binbaşı Nazmi Efendinin takriben iki ay evvel ordu münhalâtından birine tâyin edileceği haber alınması üzerine Müdafaai Milliye vekâletine 29 Eylül 1336 tarihinde yazdığım bir tezkere ile nazarı dikkatini celbetmiş iken âhiren mumaileyhin Müdafaai Milliye vekâletine mensup şubattan birinde vazife ile taviif edildiği kemali hayretle haber alınmış olduğundan hiyaneti şu suretle sabit olan mumaileyhin istihdam edilmekte olması esbabının Müdafaai Milliye vekâletinden sualini teklif ederim.

İzmit
Hamdi

Riyaseti Celileye

Tezkere cevabıdır:

3. XI. 1336 tarih ve 753/1554 numaralı tezkere riyasetpenahileri cevabıdır : Taraklı Ahzi asker şubesi reisi Binbaşı Nazmi Efendi hakkında Geyve mebusu Hamdi Bey tarafından verilen takrir leffen Garp cephesi kumandanlığına gönderilmiş ve bu bapta malûmat ve mütaleanın inbası istilâm olunmuş idi. Cevaben vârit olan telgrafnamede ilk düzce isyanı üzerine Geyve'den Taraklı, Göynük istikametine gönderilen Eşref ve Etem Beyler tarafından mumaileyhin ahalinin ayaklanmasına âmil olduğundan bahisle işten el çektilerince teziyesi talep olunduğu ve fakat Divanı harbe tevdi olunmak için mumaileyhima Eşref ve Etem Beylerden vesaik istenmiş ise de vesika addolunacak tahriri bir şey vermemelerinden

dolayı başkaca mâni istihdam bir hali yok ise münasip bir mahalde istihdam olunmak üzere muamelâtı zatiye dairesi emrine verildiği beyan olunmasına ve mumaileyhin mâni istihdam diğer bir hali mevcut olmadığı gibi Çanakkale ve kâfkas muharebelerinde yaralanarak fedakârane ifayı vazife etmiş zâbitandan olmasına binaen ikinci derecede madut olan Ankara işe heyetine memuriyeti icra kılınmış ve Müdafaai Milliye vekâleti şubâtında istihdamı hakkında bir muamele yapılmamış olduğu arz olunur efendim.

Müdafaai Milliye vekili
Fevzi

(İstizah olunsun sadaları):

REİS — Müsaade buyurun efendim. Bu bir sual takriridir ve cevabı gelmiştir. Tamamen okunduktan sonra cevabı Heyeti Celileniz kâfi görmezse o vakit istizaha kalbolunabilir.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim, bu zat, Taraklı Ahzi asker şubesi reisi idi. Takririmde de arzettiğim veçhile İstanbul kuvvetleri, Göynük'ten Taraklı üzerine hareket ettiği zaman bu zat ahali mahalliyeden Molla Şaban namında bir hain ile birlikte oradaki ahali mahalliyeyi ellerinde silâh olduğu halde Kuvayı milliye aleyhine ve gelecek Kuvayı inzibatiye lehine tahrik ve teşvik ettiğinden dolayı Ali Fuad Paşa Hazretleri tarafından, her ikisi idam edilmek üzere mahfuzan celbediliyorlar. Bilâhara Ali Fuad Paşa Hazretlerine ailesinin feryat ve istimdadı üzerine bu adam veyanındaki Molla Şaban affediliyor. Fakat aynı zamanda Eskişehir'e getiriliyorlar. Orada Divanı harbe tevdi ediliyorlar. Sonra ne olduğuna tabii vâkıf değilim. Yalnız bir gün burada kendisine tesadüf ettim. Tahkik ettim, kendisinin ordu münhalâtından birine tâyin edilmek üzere olduğunu haber aldım. Vekil Fevzi Paşa, burada yoktu. Vekil İsmet Bey'e bir tezkere yazdım, dedim ki : Bunu şubelerde ve ordularda istihdam etmek muvafık değildir. İsmet Bey de, bu maruzatımı nazarı dikkate almış ve bir yere tâyin edilmemişti. Bilâhara burada Müdafaai Milliye bir münhale tâyin edildiğini istihbar ettim. Fevzi Paşaya müracaat ettim. Dedi ki : O, sizin takririniz benim de nazarı dikkatimi celbetti. Düşündüm, bunu şubede ve orduda istihdam etmek caiz değildir. Fakat buna, gözümün önünde bir vazife vermek mecburiyetinde kaldım. Çünkü Divanı harpten beraet etmiştir dedi. Bendeniz dedim ki : Bunun ne suretle beraet etmiş olduğuna zâtr âliniz vâkıf mısınız, değil misiniz? Rica ederim, bunun evrakını Divanı harpten celbediniz. Şu suretle ihaneti sabit olan bir adamın müdafaai memlekete ait bütün esrarı ihtiva eden bir dairede istihdamı caiz değildir dedim. Bir kaç gün geçti ve sonra bendenize

dedi ki : Evrakı istedim, fakat Divanı harpte buna dair hiç bir evrak yok. Evrak ya zâyi olmuş veyahut bunun hakkında böyle bir tahkikat yapılmamış. Şimdi diyorlar ki Kuvayı milliyeye kumandanları Etem ve Eşref Beylerden evrak istedikse de böyle bir şey vermediler. Halbuki şurada arz ve tasvir ettiğim gibi bu zatın şu hareketi vukubulmuştur. Bunu yalnız Eşref veyahut Etem Beylerden sormağa mahal yoktur. Bugün kendilerinden dahî sorulsa bu vakanın şu suretle cereyan ettiğine kendileri de şahittir. Şimdi Müdafaa-i Milliye vekâleti diyor ki : Ben bunu Müdafaa-i Milliye de istihdam etmedim, buna işadede bir iş verdim. Halbuki bu zatın aynı zamanda irtikâp ile de istiharı var. O zaman aleyhinde bir çok şikâyat vukubulmuştu ve bendeniz bizzat o nahiyeye gittiğim zaman yaptığım tahkikat - çünkü Ahzı asker şubesi reisi olduğu için tamamıyla yapamadım - bende de bu kanaati hâsıl etmişti ki bu adam aynı zamanda da mürtektir. Şu hale nazaran irtikâba gayet müsaait olan işe heyetinde bu adamın istihdamı nasıl mümkün oluyor? O zaman Paşa Hazretleri demişti ki : Benim de bu adamın fena olduğuna kanaatim vardır, fakat ne yapayım? Bunu tardedecek elimde bir kanun yoktur ve hattâ bunun için Büyük Millet Meclisine bir kanun takdim edeceğim... Tabii bendeniz bir Müdafaa-i Milliye vekilinin bir zâbiti ordudan tart ve ihraç edebileceğini bilmem ve bilmek te vazifem değildir. Yalnız diyorum ki : Bu adam hem irtikâbiyle, hem hiyanetiyle müstehirken, bunu böyle bir Devlet, bu zavallı millet müdleti tekaüdünü ikmal edinceye kadar beslemeğe mecbur müdür? (Değildir sadaları). Binaenaleyh bu Müdafaa-i Milliye'nin vermiş olduğu cevap bendenizi tatmin etmiyor. Zannediyorum Heyeti Aliyenizi de tatmin etmez. Binaenaleyh istizaha kalbediyor ve bir istizah takriri takdim ediyorum. Müdafaa-i Milliye vekâleti yarm, öbür gün, hangi gün tensip buyurursanız gelsin cevap versin.

2. — *İzmit mebusu Hamdi Namık Beyin, Taraklı nahiyesi Ahzı asker şubesi reisi hakkındaki suale verilen cevap kâfi görülmediğinden Müdafaa-i Milliye vekâletinden istizah takriri*

Riyaseti Celileye

Taraklı Ahzı asker şubesi reisi Binbaşı Nazmi Efendi hakkında Müdafaa-i Milliye vekâletinden verilen cevap gayrikâfi ve tatmin edecek bir mahiyeti haiz olmadığından keyfiyetin istizahını teklif ederim.

İzmit mebusu
Hamdi

REİS — Efendim, bu mesele hakkındaki sualin istizaha kalbini kabul edenler ellerini kal-

dırsın. Sual istizaha kalbolunmuştur. Alelâsul tebliğ ederiz ve onu ruznamelerimizden birine ithal ederiz.

2. — AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *İkinci şubeden bazı encümenlerdeki münhal âzalıklara intihap edilen zevat hakkında tezkere*

REİS — İkinci şubeden gelen tezkere var.

Riyaseti Celileye

İkinci şubeye Muvazene-i maliye encümeni âzalığına Yahya Galib Bey (Kırşehir) in ve Adliye encümenine Musa Kâzım Efendi (Kon-ya) nın intihap edilmiş olduğu arz olunur.

İkinci şube reisi
Mazhar Müfid

REİS — Münasip ise teneffüs esnasında bu encümenin noksanları ikmal edilsin. Malûmu âliniz Muvazene encümeninde pek mühim işlerimiz var. Hususiyle henüz bütçe de ikmal edilmemiştir.

RASİM B. (Sivas) — Encümende altı âza kalmıştır. Ekseriyet hâsıl olamıyor ve işler bu suretle geri kalıyor. Teneffüs esnasında intihap yapılsın.

REİS — Ruzname-i müzakerata geçiyoruz ve Encümeni mahsus mazbatasının müzakeresine başlıyoruz.

2. — *Ertuğrul mebusu Mustafa Kemal Beyin, mekteplerin açılmamasına sebep olan memurun tecziyesiyle mekteplerin hemen açılmalarına dair takriri*

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim müstacel bir şey arzedeceğim, müsaade buyuruyor mu?

REİS — Efendim, mazbatanın müzakeresine geçtik. Teneffüs esnasında söylersiniz. Bu mazbataya dair söyleyecekseniz buyurun.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim, demin arzedecektim. Evrakı varide bitsin de öyle demistiniz. (Öyle, öyle sadaları, söylesin sesleri).

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim, bugün vâkıf oldum. Darülmualimin mektebi yarından itibaren tatile mahkûmdur. Sebep malûmu âlinizdir ki, encümeni vilâyet bunun lağvına karar vermiştir. Maarif vekili Rıza Nur Beyefendinin şu hareketini ıcratı hasenesinden olmak üzere kaydedirim. Bunun ipkasında ısrar etmiş ve tedarik ettiği bir miktar para ile mektebin bir müddet için erzakını temin etmiş, şimdi mektebin erzak ve parası bitmiş, vilâyete müracaat ediyorlar. «Encümeni vilâyet bunu lağvetmiştir. Binaenaleyh bunu kim idame ettise o parayı versin» diyorlar. Maarif ve-

kiline müracaat ediyorlar, Maarif vekili diyor ki: Bunu ben ipka ettim. Binaenaleyh vilâyet para vermeğe mecburdur. Ortada aç ve sefil kalan efendiler var. Binaenaleyh bu mektebin kapanması lâzım geliyorsa - ki böyle bir şey iddia edecek ferd tasavvur etmiyorum - Böyle değilse, bu zavallıları aç ve sefil bırakmak doğru değildir. Bunun için istizah yapmak istemiyorum, Çünkü yine husumet telakki edilecektir. Fakat bunun âcilen sual edilmesini ve buna Meclisi âlice bir çarei katiye bulunmasını teklif ediyorum.

MUSAFİ KEMAL B. (Ertuğrul) — Arkadaşlar; mesele sade bu mektebin, darülmualiminin kapanması değildir mekâtibi iptidaiye de kapanmıştır. Geçen gün uzun uzadıya münakaşa edip, verilmesini kabul ettiğimiz elli bin lira ile mektepleri açacağım vadeden Maarif vekili halâ mektepleri açmamıştır. Bunu bendeniz Maarif vekili beyden sordum. Bu para verildiği halde neden mektepler açılmıyor? dedim. Hatâ Maarif vekili Bey bendenizi müvezzi zannetti, size bir pusula vereyim de Maarif müdiriyyetine gidin, mektepleri açsun dedi. Bu meseleyi mektep müdüründen de sordum ve mektep müdüründen aldığım cevap şudur:

Bugün kati delillerle ispat ederim ki...

YAHYA GALİP B. (Kırşehir) — Hangi mektep müdürü?

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Memba füyuzat mektep müdürü. Arzu buyurulursa aldığım mektubu okuyayım.

FAİK B. (Cebelibereket) — Okuma, muallimin başına da belâ getireceksin... O zavalliyi da azledeceksin (Oku, oku sesleri).

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Doğrudan doğruya idare memurları, idare memurluklarını bihakkin ifa etmedikleri için... (Gürültüler)... ve eminim para da verilmemiştir. Sarfınazar ediyorum, okumuyacağım. Fakat diğer bir meseleyi arzedeceğim.

HAMDİ NÂMIK B. (İzmit) — Maarif vekili, Meclise şikâyet eden talebeyi mahfuzen Konya'ya sevketmiştir. (Gürültüler).

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Maarif idaresinde değil bu kabahat. mesele idaresizliktir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Zaten eski zihniyettedir. Halâ gidiyor ortalıkta... (Gürültüler).

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Bu mesele hiç bir neticeye vâsıl olmuyor.

ALİ RIZA Ef. (Batum) — Reis Efendi! usulî müzakere hakkında birşey arzetmek istiyorum. Bu Maarifin meselesi ruznamemizde yoktur. Müteaddit defalar bu hususta münakaşa açıyoruz ve bir neticeyi müsmere elde edemiyoruz.

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Çocuklar sokaklarda köpek kovalıyorlar. Sokakta geziyorlar. Kim bakacak bunlara?

MUSTAFA B. (Tokad) — Mecliste maarif için bir karar verilmiyor ki.. (Devam, devam).

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Mecliste itası kabul edilen elli bin liradan on bin lirası buraya, merkeze tefrik olunuyor. Fakat bu parayı muhasebe vilâyet; âşar hisse ianesi namıyla kaydediyor, muavenet faslından diye kaydetmiyor. Sonra altmış bin lira da, idarei hususiyenin maarife boreu var. Sonra, bankaya verilen paradan (360) bin kuruşun da mahsubunu yapıyor. Su halde Maarif memurlarının eline geçen para yoktur. Maarifin para alamaması yüzünden evlatlarımız cahil kalıyor. Rica ederim, buna bir nihayet verin. Hem idare memurlarının idaresizliği, hem de maarifin böyle işe bakmaması tahammül edilecek birşey değildir. Buna bir nihayet verilsin. Memurlar kimler ise bunların hakkında takibat yapılmasını teklif ederim.

MUSTAFA VASFİ B. (Tokad) — Hayır, hayır bu işi düzeltcek bir vekil gelsin.

REİS — Mustafa Kemal Beyin verdiği taktır sual takrirdir. Şimdi Maarif vekâletine tebliğ ediyoruz. Mümkün ise bugün cevabını alırız, alamadığımız takdirde âti ruznamede cevabını alırız.

Riyaseti Celileye

Geçenlerde uzun uzadıya mevzuubalı olan mekteplerin açılmaması meselesi halledilerek nihayet Maliye vekâletinin muavenet fashından elli bin lira vermek suretiyle kapanmış. Bu gün artık bütün açıklığıyla tahakkuk ediyor ki, bir idaresizlik mevcuttur. İşbu idaresizlik yüzünden evlâdı vatan hisse maariften mahrum ve binaenaleyh sokaklarda serserilik ile ülfet etmeğe sebebiyet verilmektedir. Bir kimsenin idaresizliği yüzünden bu kadar evlâdı vatanın mukadderatı irfaniyesini payımal etmek muvafık olamayacağından ve o memur her kim ise heman azil ve lâkaydisi görülenlerin dahi lüzumunu vehile teçziyesi hususunu teklif ile mekteplerin yarın bemehal açtırılmasını arz ve rica eylerim.

10 kâmunuevvel 1336

Ertuğrul

Mustafa Kemal

BİR MEBUS — Efendim, bu encümeni vilâyete gitsin.

BİR MEBUS B. — Encümeni vilâyeti istiklâl mahkemesine vermek iktiza eder.

REİS — Bu taktır ne istizah ne sualdir. Eğer tensip buyurursanız Maarif vekâletine tebliğ edelim.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Maarif vekâleti tahkikatını yapın, bize bildirin.

REİS — Efendim, müsaade buyurun, bu bir evrakı varidedir. Müzakere etmek arzû ediyorsanız ruznamemize alalım.

HASAN BASEİ — (Karesi) — Bu şikâyet, dolayısıyla Maarif vekâletine karşıdır. Binaenaleyh Maarif vekâletine kendisine bu tavrı göndermek zaittir. Geçenlerde bendeniz bunun ilâcını vermiştim. Kabul etmediler. Arapların bir darbimeseli vardır. (ilâcûha ihracûha) derler. Bunu ihraç etmedikçe ilâcını bulamayız.

REİS — Bu tavrın iki şekli vardır. Ya Maarif vekâletine tevdi veyahut ruznameye ithali. Müzakere yok efendim. (Ruznameye ithal sesleri). Ruznameye ithalini kabul buyuranlar ellerini kaldırırsın. Kabul olunmuştur. (Aksini reye koyun sesleri).

Maarif vekiline tevdiini kabul edenler lütfen ellerini kaldırırsın.

MUSTAFA LÜAFİ B. (Siverek) — Reisbey Maarif vekili ihtimalki bugün, yarın gidecek. Heyeti Vekileye gitsin.

REİS — Heyeti Vekileye tebliğini arzu buyuranlar ellerini kaldırırsın.. O halde tavrın ruznameye ithal edilmiştir. En fazla ekseriyet ondadır. Bundan sonra verilecek tavrın alelûsul verilir, burada okunur. Ruzname müzakere geçtikten sonra verilecek tavrın tehir etmek mecburiyetindeyim.

7. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Teşkilâtı Esasiye kanunu lâyihası ve Encümeni mahsus mazbatası ve Karahisarı Şarki mebusu Mesud Beyin Teşkilâtı Esasiye hakkında teklifi kanunisi (2/145 M.)*

REİS — Bugün Teşkilâtı Esasiye kanununa mahsustur. Beşinci maddenin müzakeresine geçiyoruz.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Reis beyefendi! darülmualiminin yiyecekleri yok bugün. Nasıl ruznameye giriyoruz?

REİS — Müsaade buyurun efendim.

MUSTAFA LÜTFİ B. (Siverek) — Rıza Nur Bey gidiyor efendim.

REİS — Oturunuz rica ederim... Mustafa Bey oturunuz; gidiyorsa vekili vardır.

Beşinci maddeye ait müzakere kâfi görülmüştü, söz alan zevat ta sözlerini söylemiştir ve maddeyi reyî âlinize vazedeceğim esnada Mecliste ekseriyet kalmamıştı. Şimdi tavrın reyî âlinize vazedyorum. Evvelâ İzmit mebusu Sırrı Beyin bu kanunun tehiri hakkında bir tavrı var. Diğer tavrın tadilâta aittir. Bunun için ibtida tehiri müzakere talep olduğundan Sırrı Beyin teklifini okuyorum.

Riyaseti Celileye

Teşkilâtı esasiye kanununun beşinci maddesi Meclisi Âlinin heyeti umumiyesinde müzakereyi müstelzim mahiyette olduğundan vak-

ti merhununun hulûlüne tâlikını teklif ederim.
12 kânunuevvel 1334

İzmit
Sırrı

(Red sadaları)

REİS — Kabul edenler lütfen ellerini kaldırırsın. Kabul olunmadı. Tavrın İzmit mebusu Hamdi Beyinki (Meslek) kelimesinin tayyını teklif ediyor. Zaten malûmu âliniz Encümen mazbata muharriri Bey dördüncü maddenin aldığı şekle göre beşinci maddede (meslek) kelimesinin tayyını söylemişti ve mevzu müzakere (meslek) tâbirinin kaldırılması idi. Reyî âlinize vazetmiyorum.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — O kayıt kaldırılmışsa şu halde geri alıyorum.

REİS — Efendim, Hilmi Beyin tavrı...

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Müsaade buyurun. Bu hususta mâruzatta bulunacağım. Bendeniz tavrı geri alacağım. Çünkü maddenin tayyını teklif etmiştim.

REİS — Muş mebusu Ahmet Hamdi Beyin tavrı (İntihabat dört senede bir kerre icra olunur) şeklindedir, fark bundan ibarettir.

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin berveçhiâti tadilini teklif eylerim:

Muş
Ahmet Hamdi

MADDE 5. — Büyük Millet Meclisinin intihabı dört senede bir kerre icra olunur, intihab olunan âzanın âzalık müddeti dört seneden ibaret olup fakat tekrar intihab olunmak caizdir. Sabık heyet lâhik heyetin içtimama kadar vazifeye devam eder. Yeni intihab icrasına imkân görülmediği takdirde içtima devresinin bir sene temdidî caizdir. Büyük Millet Meclisi âzasının her biri kendini intihab eden vilâyetin vekili hası olmakla beraber bütün milletin dahi vekili âmıdır.

REİS — Encümen namına bu teklif hakkında mütalâa var mı?

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, geçen defa arz etmiştim. Bizim memleketimizde şimdiye kadar bu beşinci intihaptır. Dört sene değil, ikinci seneyi geçtikten sonra mebusların milleti temsil kuvveti kalmaz. Eğer zorla oturulacaksa o başka. Binaenaleyh iki sene tam muvafıktır. Bu; milletin mümessilliğini ve kuvvetini haiz olmaksızın dört sene zorla oturacağım demektir. (Doğru doğru sesleri).

REİS — Şimdi okunan Ahmet Hamdi Beyin tavrını nazarı mütalâaya alanlar lütfen el kaldırırsın. Nazarı mütalâaya alınmamıştır.

Mersin mebusu Yusuf Ziya Beyle rüfekasının bir teklifi var. Fakat hüküm ve mâna itibariyle bir şeyi ihtiva etmiyor, maddenin he-

men aynıdır. Yalnız kelimelerde takdim tehir vardır, okutuyorum:

Riyaseti Celileye

Büyük Millet Meclisi âzasının her biri kendini intihap eden dairenin vekili olduğu gibi umum milletin de vekilidir. Beşinci maddenin son fıkrasının berveçhi balâ tadilini teklif ederiz.

Mersin mebusu
Yusuf Ziya
Mersin
Muhtar Fikri

Kozan
Hüseyin Avni
İzmit
Hamdi

REİS — Bu tahrir hakkında mütalâa var mı? Tahriri kabul buyuranlar el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin son fıkrasına (Büyük Millet Meclisi âzasının her biri) ibaresinden sonra (yalnız) kelimesinin ilâvesini ve (vilâyet ve meslekin) yerine (Dairenin) denilmesini teklif ederim.

7 kânunuevvel 1336

Ertuğrul
Necib

REİS — Bu teklif hakkında mütalâa var mı? (Vilâyet ve meslek) yerine (daire) denilmesi teklif ediliyor.

NECİB B. (Ertuğrul) — Tahrir bendenizin, izah edeyim: Efendim, vilâyet yerine daire demek daha münasiptir. Vilâyet olsun, kaza olsun, nahiye olsun, her halde daire umumdur. Belki ileride nahiye olmasına karar verilir, yahut kaza olur. Fakat daire değişmiyeceği için vilâyet yerine daire denilmesi daha münasiptir. (Her biri kendini intihap eden dairenin vekili olmayıp umum milletin vekilidir) denilirse daha vâzih olur zannederim.

VEHİ B. (Karesi) — Efendim, daire ile vilâyet ikisi birdir. (Ayrıca) kelimesi zaten Türkçe bir kelimedir. Hassaten oranın vekili demek değildir, tabir vâzıhtır, onun tebdiline lüzum yok.

REİS — Efendim, şimdi okunan tahriri - ki sahibi tarafından izahat verildi, Encümen de cevap verdi - nazarı mütalâaya alanlar el kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmadı.

Riyaseti Celileye

Mevzuu müzakere olan beşinci maddenin fıkrâi ahiresi olan (Büyük Millet Meclisi âzasının her biri kendini intihap eden vilâyet ve meslekin ayrı vekili olmayıp milletin vekilidir) fıkrasının (Büyük Millet Meclisi âzasının her biri kendini intihap eden vilâyet halkının vekili olmayıp umum milletin de vekilidir.) Şeklinde tadilini ve müddetin de (iki sene) ye-

rine (üç sene) olarak kabulünü teklif ederim.

7 kânunuevvel 1336

Yozgad
Süleyman Sırrı

REİS — Efendim, Süleyman Sırrı Beyin bu tadilnamesini nazarı mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Lütfen ellerinizi indiriniz. Nazarı mütalâaya alınmayanlar el kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmıştır. Encümenine vereceğiz.

Bitlis mebusu Hüseyin Hüsnü Beyle rüfekaşının bir tahriri var. Fakat bu tahrir evvelce Heyeti Celilenizce nazarı mütalâaya alınmayan intihabat müddetinin dört sene olması hakkındaki tahrirle aynı olduğu için reyinize arz etmiyorum.

HÜSEYİN HÜSNÜ B. (Bitlis) — Bendeniz de tahriri geri alıyorum.

REİS — Tunalı Hilmi Beyin bir tadilnamesi var.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim, tahrirlerimi geri alıyorum. Çünkü bu maddenin tayyını talep ve teklif ediyorum. Yalnız maddede iki esas vardır. Birisi sehvi kalem cihetine diğeri içtihat ve mâna cihetine aittir. Vehbi Bey biraderimizin geçen günkü mütalâa ve müdafaatı sırasında, zannımca öyle hissettim ki, doğrudan doğruya beni müdafaa ettiler. Nitekim zâhir ve bâriz olan nahiv sarf hatalarını tamamiyle müsamehakâr bir nazarla görerek maddenin aynen kabulü teklifinde bulunuyorum. Mâna cihetine gelince efendim: üçüncü fıkra, vilâyet veyahut mıntaka meselesi ve umum milletin vekâleti meselesi. Bunlar teferrüat kabilinden şeyler. Esaslı bir kanuna bunun derci katiyen caiz değildir. Binaenaleyh tahririmi geri alıyorum. İki sene, üç sene meselesi bütün Meclise aittir. Kanunun en gerisine konulmalıdır. Tahririmi geri alıyorum. Sonra ikinci bir mesele; her sene nisfı değişmeli demiştim. Binaenaleyh yedinci maddede veyahut onuncu maddede bir kelime ile zikir ve tesbiti kabil olduğundan maddenin tayyını teklif ediyorum. Çünkü ortada tahririn hükmü kalmadı.

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin son fıkrasındaki (Yeni intihabat icrasına imkân görülmediği takdirde) cümlesiyle (İçtima devresinin bir sene temdidi caizdir) ibaresi arasında bir tenakuz vardır. Çünkü imkânın bir sene ile takyidi gayri müdelleldir. Binaenaleyh ibarenin (imkân husulüne kadar) diye tashihini teklif ederim.

Erzurum mebusu
Nusret

(Kabul, kabul sesleri).

REİS — Encümen namına izahat var mı efendim? Nusrat Efendinin şimdi okunan tadilnamesini nazarı mütalâaya alanlar el kaldır-

sınlar. Ellerinizi indiriniz. Nazarı mütalâaya almayanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alımdı. Encümene verildi.

Riyaseti Celileye

Bekinci maddenin nihayetine (hiç bir sebep ve bahane ile fesh ve ilga olunamaz) ibaresinin ilâvesini teklif eylerim.

Karahisarî Şarkî
Mesud

REİS — Nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın... (Anlayamadık sesleri).

Beşinci maddenin nihayetine (Hiç bir sebep ve bahane ile fesh ve ilga olunamaz) ibaresinin ilâvesini teklif ediyor.

[Mesud Bey'e hitaben:] Efendim izahat veriniz.

MESUD B. (Karahisarî Şarkî) — Efendiler birinci madde ile anladığım mâna, diyoruz ki millet bilâ kaydü şart hâkimdir. Bundan benim çıkardığım mâna, bilâ vasıta milletin Hükümeti demektir. Amma bilâ vasıta demek milletin efradının her biri ayrı ayrı kendi hakkını kendisi alacak manasını şamil değildir. Bu ancak millet kanun teklif etmek hakkını bu suretle istimal edebilir. Biz ne suretle yapıyoruz? kanun yapıyoruz. Bir takım memurlar vazetmişiz, o memurlar vasıtasıyla mevzu kanunları iera ettiriyoruz. Bunu kim kabul ediyor? Milleti vazetmiş olduğumuz kanunlarla idare ediyoruz. Şu halde «Hâkimiyet milletindir» deyince; kendinin arzu etmediği bir kanunu kendisine kabul ettirmeye hakkımız var mıdır? yok. Bu Meclisi Mebusan İstanbul'da vardı. Onlar da kanun yapıyorlardı, bu teşekkül eden vükelâyî onlar da itimatları olmazsa iskat ederlerdi ve her bir şey yaparlardı. Şimdi biz hem iera kuvvetini, hem de teşri kuvvetini haiziz, içimizden bir heyet çıkarak, iera vazifesini ifa edinmiş dedik. Bunda bir mana yok. Bunun İstanbul Hükümetinden farkı yok, yalnız arada bir âyan bulunmuyor. Sonra o halde bilâ kaydü şart hâkimiyet millettir demek olmaz. Zaten bizim Kanunu esasımızın yirmi sekizinci maddesinde var. Hükümete, Kanunu esasının sekizinci maddesinden yirmi altıncı maddesine kadar geçen maddelerde beyan olunan salâhiyetlerden fazla bir salâhiyet veriyoruz. Şu halde millete bir hak vermeliyiz ki; bizim fevkinizde başka bir Meclis yoktur, biz her neye karar verecek olursak o karar meriyyüliçeradır. Eyvelece milletın vahdet ve tesanüdünü ihlâl edebilecek bir kanunu Meclisi mebusanımız vazedemezdi, fakat biz koyabiliriz. (Anlayamıyoruz, işitmiyoruz sadaları) (Kâfi kâfi sesleri gürültüler). Böyle bir kanunu eski Mebusan yapsa Âyana gidecek, Âyan isterse onu tadil edecek (Kâfi kâfi sesleri).

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Millet dediğin kimdir, biz vekilleri değil miyiz?

MESUD B. (Devamla) — Kim mi? seni itihp edip buraya gönderen adam. (Devam devam sesleri). Vekâlet olmaz. Söyliyeceğim, sözümü dinleyiniz. Sözümü kesmek hakkınız değildir. Ben sizin sözünüzü kesmedim. Sizin de benim sözümü kesmeğe hakkınız yoktur. Bu Zapta geçecek. Reddolur, o başka... Siz böyle gürültü ile insanın söyliyeceğini unutturuyorsunuz (Handeler).

REİS — Sözüme devam ediniz.

MESUD B. (Devamla) — Efendiler, Büyük Millet Meclisi her şeyi yapmağa kadirdir. Zaten biz beyannameimizde diyoruz ki: milletin ne gibi ihtiyacını görürsek her türlü teceddüdatı yapacağız. Fakat bir şeyi yapmağa muktedir değildir. Hükümet; milletin vahdet ve tesanüdünü ihlâl edecek bir kanunu tedvin edemez. Hattâ arzedeğim: Heyeti Vekilenin bize gönderdiği program ki esas itibariyle bu encümenin yaptığı programı doğurdu. Büyük Millet Meclisi Hükümeti vahdet ve tesanüdü ihlâl edecek şeylerden tevakki eder diye... İbare hatırımda kalmadı... Galiba dördüncü maddesinde söylüyor. Demek ki Heyeti Vekile de bunu hissetmiş ve lüzum görmüş; Hattâ. Tesanüd grubuyla teşkil ettiğimiz... (Gürültüler).

REİS — Efendim tadilnamenizden bahsediniz. Şundan bundan olmaz. Yalnız verdiğiniz takrirî izah ediniz.

MESUD B. (Devamla) — O da diyor ki vahdet ve tesanüdü ihlâl edecek bir kanun olamaz. Tevakki edelim. Şimdi malûm ki...

MEMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarısahip) — Efendim bunun beşinci madde ile ne alakası var?

MESUD B. (Devamla) — Ben teklif etmişim, madde olarak. Burada müzakere edilsin, ister aksama kadar, ister bir sene olsun.

MEMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarısahip) — O halde Beşinci madde ile alakası olmayan bir teklif burada müzakere edilemez.

MESUD B. (Devamla) — Şimdi bir tek Meclisiz. Vereceğimiz kararı tadil edecek bir kuvvet yoktur. Şu halde her halde onun fevkinde bir kuvvet lâzımdır. Hissiyata mağlubiyetle bir takım şeylere, vatanın menafiidir, diyerek karar verebiliriz ve onun için bu Meclisin fevkinde olan millettir.

EMİN B. (Eskişehir) — O zaman isyan eder.

MESUD B. (Devamla) — İsyân ederse o vakit o işini yapar. Onun için biz mahzursuz bir vekil olmak için her halde hakkı teklifi millet vermek lâzımdır. Zaten 1324 senesi inkilâbında bu millet velay zahiri olsun bir hâkimiyete nail oldu. Binaenaleyh bu da bir inkilâbtır. Tamamıyla kendi hakkına malik olsun. Asıl bizim büyüklüğümüz bundadır. Esas itibariyle halklık programı da bunu icab eder. Bizim maksadımız da budur. Hâkimiyet millet içindir. Bu

kürsüde bin defa söylediler. Şimdi bu teklifin aleyhinde bulunanların hikmetini anlayamıyorum.

MUSTAFA B. (Tokad) — On beş dakikay: geçti.

MESUD B. (Devamla) — On beş dakika, bir saat, akşama kadar söylemek hakkındır. Milleti mukadderatını, kirli çamaşır değiştirir gibi, altı yüz senelik esasatını, altı yüz senedenberi devam eden bir şeyi değiştiriyoruz. Üç beş kişi için millet hakkını feda etmez. Milleti haklarını vermek lazımdır. Yoksa hiç esassızdır. Şu mevaddi esasıyeyi biz kabul edersek aleme gülünç oluruz. Meşrutiyette esas itibarıyla bu millete hakkını vermek lazımdır. Hükümdar; millet olmak itibarıyla bu millete kendi hakkını vermek iktiza eder. Denilecek ki efendiler Meclis; vatanı istihlâs etmek maksadıyle içtina etmiş olan bir Meclis, hiç olur mu ki milletin vâhdet ve tesanüdünü ihlâl edecek kanun meydana koysun, mevkii tabhika vazetsin? bunu düşünmek bile adetâ cinnet ve hiyanet makamında telâkki olunabilir. Bunu ben de tasdik ederim.

Dünyada hiç bir şey olmaz olmaz. Bu âlemi inkândır. Herşey olur. Bir tedbiri ihtiyati nazarı itibara almak lâzım gelir ki onun iyisi de millete kendi hakkını vermektir. Benim teklif ettiğim kanun efendiler ben kendimden iead etmiyorum. Şimdiye kadar sahel nazariyattan ameliyata geçiyorum ve ameliyata geçmemiş olan bir usulün tatbikini de istemiyorum. Ben yer yüzünde tatbik edilmiş ve fevkalâde güzel semereler vermiş bir usulü teklif ediyorum. İsviçre'de benim dediğim bir usul mevcuttur.

MUSTAFA B. (Tokad) — Beş on sene için Avrupa'ya gitseniz pek iyi olur.

MESUD B. (Devamla) — Rica ederim, sözümü ikmal edeyim. Seksen sene evvel bu usulü kabul eden İsviçre bugün Avrupa devletlerinin hepsinden ziyade müterakki ve o tarihe gelinceye kadar İsviçre Hükümeti daima ihtilâl içinde idi. Halbuki bu usulü kabul ettikten sonra müleli muhtelifeden müteşekkil olan İsviçre ahalişi kardeş gibi yaşamıştır. Bazı arkadaşlar diyorlar ki, millet hakkı teklif veya hakkı tasdik verirse Meclise lüzum kalmaz. Hayır efendiler; bilâkis, o zaman daha ziyade ihtiyaç vardır. Çünkü Millet kendisini istediği kanunu teklif ettiği zaman, Büyük Millet Meclisine teklif edecektir. Şu sanat hakkında şu yolda bir kanun istivorum diyecektir ve biz Büyük Millet Meclisi de encümende, Heyeti Umumiyesinde müzakere eder, eğer onu muvafık görürse mevkii tabhika vazeder.

REIS — Mesut Bey umumî müzakere kâfi görülmüştür. Mesele yalnız takririni izah etmekten ibarettir. Takririniz; kanun teklif ve tasdik etmek hakkının millete verilmesini tekliftir ve bunu izahtan ibarettir. Bir defa dedim ki, yal-

nız bundan ve kısa bahsediniz. Siz umumî müzakere kâfi görüldüğü halde umumî müzakereye giriyorsunuz. Sözünüzü telhis ve icmal ediniz diyorum. Üçüncü defa oluyor. Sonra sizi sözden men ederim.

MESUT B. (Devamla) — Sözümü şimdi ikmal ederim. Şimdi millete hakkı teklif verecek olursak millet cahildir bilmez deniyor. Halbuki, marangoz Memet, Çiftçi Ahmet kendisinin sanatını ve ticaretini terakki ettirebilecek ne varsa onu bir adama lâyiha şeklinde verir ve kabul ettirebilir. Eğer millete bu hakkı vermezsek gülünç bir mevkide kahrız, yahut bu kanunuu tanzim ve tedvinine hiç lüzum yoktur. Binaaleyh maddenin aynen kabulünü rica ederim.

REIS — Efendim, Mesut Bey takrirlerini izah ettiler. (Kanun teklif ve tasdik etmek hakkını millete verilmesini teklif ediyorum) diyorlar. Nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmadı.

Mesut Beyin yine bu mesele hakkında mevzu müzakere olmak üzere evvelce verdiği iki maddelik bir takriiri var ki, yirmi ikinci maddenin bu madde ile alakadar olduğunu izah ettiler.

Riyaseti Celileye

Esbabı mucibesini şifahan arzylediğim mevdu âtiyenin dördüncü, beşinci ve altıncı maddede olarak Kanunu esasıye ilâve edilmek üzere müstacelen tabi ve tevziyle tezekkür edilmesini teklif eylerim.

MADDE 1. — Siyasi, içtimal umdelerini milletin ruhundan alan Büyük Millet Meclisi bal-kın mâruz bulunduğu avamili sefaleti izale etmek, içtimal uhuvvet ve tevün hislerini ten-niye ve takviye eylemek maksadıyle idari, malî, iktisadi içtimali mesailde lüzumu göreceği teceddüdat ve tesisatı vücude getirmek üzere tanzim edeceği kanunların, milletin temayülât ve ananat ve ihtiyacatiyle mütenasip olup olmadığını, ârayı umumiyei millete arz ve ekseriyetin tasdikına iktiran ettirmek suretiyle, anlamadıkça mevkii tabhika vazadan ehemmiyetle tevakkii eder.

MADDE 2. — Müecdedden kanun tanzimini kavanini mevcudedden birinin tadili ve Büyük Millet Meclisince peyderpey neşrolunmakta olan kanunlardan bazılarının tarihi neşrinden itibaren iki ay zarfında milletin tasdikına arz ve teklifi, Heyeti Vekile ile Büyük Millet Meclisi âzasından her birinin ve efradı milletin hakkıdır. Gerek Heyeti Vekileden biri tarafından yahut Büyük Millet Meclisinin üç âzası canibinden ve gerek muhtelif vilâyet halkından âzanı on bin, asgari iki bin beş yüz kişi tarafından vâki olacak her teklifin ârayı umumi-

yei millete vazı meburidir. Teklifatı vâkıa Büyük Millet Meclisinin ait olduğu encümende tetkik ve Heyeti umumiyede tâmik olunduktan sonra kaleme alınan madde kanuniye milletin ârayı umumiyesine arz olunur. Ekseriyeti mut-laka ile kabul olunursa düsturülâmel olur.

MADDE 3. — İstiklâl mehakiminden maada gerek divanı harplere ve gerek sair mehakimi nizamiyece verilen idam, nefyi müebbet ve nefyi muvakkat hükümleri Büyük Millet Meclisinin Adliye encümenince tetkik ve Heyeti umumiyeye tasdik olunmadıkça hiç bir sebep ve bahane ile icra olunamaz.

Karabırsarı Şarki mebusu
Mesut

REİS — Efendim, bu tahrir tadilname mahiyetindedir. Nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmamıştır efendim.

Tunalı Hilmi Beyin, maddenin tayyı hakkında teklifi vardır. Esbabı mucibesini de şifâhen arz ettiler. Maddenin tayyını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Teklif kabul olunmamıştır. Evvelce nazarı mütalâaya alınan iki tahrir de encümene gitmiştir. Encümen geldiği zaman maddeyi reyimize arz ederim.

Altıncı maddenin müzakeresine geçiyoruz. Altıncı madde hakkında söz isteyen zevat isimlerini yazdırsın.

VEHBİ B. (Karesi) — Altıncı madde olmak üzere bendenizin bir teklifim vardır.

Riyaseti Celileye

Altıncı madde olmak üzere teklif ediyorum: Büyük Millet Meclisince vazife vataniyesini ifa etmedikleri görülenlerin geri alınması için vilâyet Meclisleri âzayı mürettebesinin sülüsani ekseriyetiyle ve esbabı mucibe dermeyaniyle Büyük Millet Meclisinden talep edebilir. Büyük Millet Meclisi âzayı mürettebesinin sülüsani ekseriyetiyle iadesine karar verebilir

20 teşrinisani 1336

Karesi
Vehbi

(Kabul, kabul sadaları).

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, şimdiye kadar olan maddeler tabii ekseriyetle burada teşekkül edecek Meclis âzasının lehindedir. Bir kere bir mebusu her hangi bir daire intihap edip gönderdikten sonra artık hiç bir hakkı kalmıyacaktır. Buraya gönderdiği zat burada isterse dama ile, tavla ile vakit geçirsın, isterse vazife vataniyesini ifa etsin. İsterse Mecliste değil, Meclisin olduğu yerde dahi bulunmasın, mebusluk şeref ve haysiyetini tamamen haiz oluyor. Halbuki onu gönderen memleketin, ifa edeceği hidematı vataniyesinde terahi ve lâkaydı gösterenleri teeziye etmesinin yolu da yoktur. Bunu he-

pimiz biliriz. Bu memlekette on iki senedenberi görüyoruz. Binaenaleyh, hiç olmazsa intihap edenter, tabii ondan itimatları münselip olduktan sonra, yine yalnız onların değil, aralarında bulunan arkadaşlarımızın inzıman ve muvafakatiyle ki - onun vazifesini görüp görmediğini bilecek, en ziyade takdir edecek buradaki arkadaşlarımız - onların sülüsani ekseriyetiyle bir mebusun geri çağırılmasını ve mebus olduktan sonra müntehiplerin de bu hususta haklarımızın tammasını bendeniz teklif ediyorum. (Muva-lik sesleri).

REİS — Efendim, bu encümen sülüsani ekseriyetle gelmiş bir madde olmadığı için evvelâ encümenin bir noktai nazarı vardır. Encümen namına mıdır bu teklif?

VEHBİ B. (Karesi) — Hayır kendi namıdır, fakat encümen reisiyle arkadaşları görüştü.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Memleketin selâmeti namına bu lâzımdır.

REİS — Efendim, söz alan zevatın isimlerini kaydettim. Fakat encümen bir kere bu nokta hakkındaki noktai nazarı sarahaten söyleyin. Ya müzakere açalım veyahut encümene gitsin. Bu tahririn encümene gitmesini arzu edenler ellerini kaldırsın, ellerinizi indiriniz. Nazarı mütalâaya alınmayanlar ellerini kaldırsın. Teklif reddedildi. Altıncı madde hakkında söz alan zevat :

Hilmi Bey, buyurunuz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim, altıncı maddenin de tayyını teklif ediyorum. Müsaade buyurur musunuz? (Büyük Millet Meclisinin heyeti asliyesi teşrinisani iptidasında dâvetsiz içtima eder). Heyeti asliye ne demektir? Sırf içtima eder denmeli. Heyeti asliye ne demektir? Mecbur olacağım tâ aşağıya bakmağa, ondan sonra heyeti asliyenin mânasını anlıyacağım. Bu birincisi.

İkincisi: (Teşrinisani iptidasında içtima eder) deniyor. Bu, dâvetsizden maksat, meseleye biraz şiddet verilsin, Meclis kapatılamasın. Halbuki, yukarıki ve aşağıki maddelerde bu içtima temin edilmiş bulunuyor. Birinci maddenin birinci cümlesini okuyacağım:

« Büyük Millet Meclisi âzası her sene teşrinisani iptidasında içtima eder » denildi mi bu « içtima eder » kelimesi fazla olup « heyeti asliye » meselesine gelince onun da burada hiç lüzumu kalmaz. Binaenaleyh maddenin tayyını teklif ediyorum.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Bendenize « heyeti asliyesi » tâbirine lüzum yoktur. Hilmi Beyin bu bapta fikrine iştirak ederim. Çünkü Meclis miadında içtima ettikten sonra bilâhare mevkiine bırakacağı heyet ondan doğmuş bulunuyor. Onun için « heyeti asliyesi » tâbirine lüzum yoktur. Sonra teşrini-

sani iptidasında içtima edecek deniliyor. Malûmu âliniz teşrinisani kısım mebadisidir. Havalâr soğuk olur, bununla beraber bir takım mahrukât ve saire gibi Hazineye de pek çok masraf icabeder. Bidayet küşadır da nisan 23 tür ve o gün bir İydi millî olarak kabul edilmiştir. Bendeniz teşrinisani iptidası yerine maddenin (Büyük Millet Meclisi her sene 23 nisanda küşat edilir) suretinde tadilini teklif ederim.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Süleyman Sırrı Bey bendenizin söyleyeceğini söylediler. Sarfınazar ediyorum.

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarki) — «Büyük Millet Meclisinin heyeti asliyesi teşrinisani iptidasında içtima eder» deniliyor. Büyük Millet Meclisi, hali hazırdaki Büyük Millet Meclisi değil, tabii aşağıdaki maddede zikredildiği veçhile, bu Meclisten sonra içtima edecek Meclis olacaktır demektir. Fakat bu heyeti asliyeye taaccüp ediyorum. Aklım ermiyor. Burada yedinci maddede «Büyük Millet Meclisi âzası her içtima mebdinden itibaren iki ay sonra Büyük Millet Meclisine ait bütün hukuk ve salâhiyetleri haiz olmak ve gelecek içtima senesine kadar içtima halini muhafaza etmek üzere aralarından lâakal intihap devairi adedinin iki misli miktarda âzayı hafî rey ile tefrik eder» deniyor. Bu heyeti asliye şu halde bir tefrikten çıkmış oluyor. Bendeniz diyorum ki; zaten bundan sonra İera olunacak intihapta âzanın her sancaktan, beş kişi olmasından dolayı biz bunu ikiye taksim ederek birisini heyeti umumiye olarak kabul ettik. Diğer bir kısmını da daimî surette kalabilecek bir kısma tefrik ettik. Bundan sonra İera olunacak intihapta beşer kişi intihap olunacak. Bunların burada seçilmesinin kabil olmadığı geçen müzakerelerden birinde geçmiş ve anlaşılmıştı. Buna lüzum yok, zaten kaç kişi bu Meclisi teşkil ediyorsa adedi nüfus nispetinde olur. Ona göre 60, 100, 140 kişi mi lâzımgelir, içtima eder, bunun heyeti asliyesi ne, heyeti fer'iyesi ne? Bunun hepsi içtima eder. Ne kadar oturacaksa oturur, kalkar gider. İki seneyi doldurur kalkar gider.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — İera salâhiyeti ne olacak?

MUSTAFA B. (Devamla) — İera salâhiyeti mi? Yeni daimî surette ne kadar intihap olunacaksa intihap olunur. Rica ederim, her sancak namına iki kişi bırakırsak altmış sancak var, 120 kişi eder. İki sene onlar oturur, ondan sonra intihap yapılır. «Heyeti asliyesi» tâbirinin buradan külliyyen ihracını talep ediyorum.

ALİ RIZA Ef. (Batum) — Yalnız enetimen heyeti asliye hakkında izahat versin.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Efendim,

bendeniz geçen madde hakkında söyleyecektim. Büyük Millet Meclisi hem teşriî, hem İera salâhiyetini haiz olacağına göre müstemirren İfayi vazife etmeğe mecburdur. Yalnız büyük bir kemniyet halinde toplanması, hem İeranın kabiliyeti noktasından, hem de kudreti maliye cihetinden bittabi doğru olamaz. Bunun için iki ay İfayi vazife ettikten sonra kendine ait bütün salâhiyetlere malik olmak üzere içinden bir heyeti daimi tefrik ve intihap edecek. hariçte kâlanlar memleketlerine avdet edecektir. Yalnız burada kalacak heyeti daimi Meclisin âzayı feriyesi mi, yoksa âzayı asliyesi mi addedilecek? Bendenizce böyle maddede iktik yapmak doğru değildir. Burada, maddede heyeti feriyeye yoktur. Onun için Büyük Millet Meclisinin heyeti, yahut âzası, yahut heyeti umumiyesi teşrinisani iptidasında dâvetsiz içtima eder denmelidir.

Sonra arkadaşlarımızdan Süleyman Sırrı Bey: Meclisin 23 nisanda inikadî lâzımgeldiğini dermeyan buyurdular. Vâkıâ 23 nisan tarihi hayat inkılâbımızla pek kıymetli bir tarihtir. Bunu İydi millî addetmek icabederse ayrıca karar verebiliriz. Fakat 23 nisan tarihi, bir tarihi ilmi değildir, bir tarihi tesadüfidir. İstanbul düşman tarafından işgal ediliyor, Anadolu başsız kalıyor, binaenaleyh Anadolu'ya bir baş İhdas etmek için burada bir içtima vukubuluyor ve o içtima da 23 nisana tesadüf ediyor.

Bu yirmi üç nisan tarihi, tarih ilmi değildir demıştim. Malûmu âlileri efendiler: Meclisi teşriîye en ziyade bütçe ile meşgul olur. Bütçelerin sıhhate karip olması için herhalde senenin nihayeti yaklaştığı bir sırada müzakerede edilmesi iktiza eder. Böyle olmadıkça bütçelerde tahminat herhalde sıhhate çok uzak kalmış bulunuyor ve eğer teşrinisani iptidasında Heyeti Umumiye içtima eder, iki ay devam ettikten sonra vazifesini heyeti daimiye bırakırsa, iki ay zarfında, teşrinisani, kâmunnevvel ayları zarfında heyeti umumiye halinde bütçesini ikmal edebilir. Yani heyeti umumiye halinde bütçeyi tetkika muvaffak olabilir ve onun yerine bırakılacak heyeti daimi de kendilerine tevdi edilen bütçeyi tatbika muvaffak olur. Bunun için teşrinisani iptidası gayet doğru bir tarihtir. Sonra işlerin en az bulunduğu bir zaman olduğu için de ayrıca şayanı kabul bir tarihtir. Onun için teşrinisani ayma dokunulmamasını bendeniz rica ediyorum.

HÜSREV B. (Trabzon) — Bendeniz de aynı şeyi söyleyeceğim, maliye noktai nazarımdan...

REİS — Enetimen cevap verecek mi?

VEHİ B. (Karesi) — Zannedirim, bunda cevap verilecek bir yer kalmadı. Basri Bey cevap verdi. Yalnız Süleyman Sırrı Bey kardeşimizden rica ederiz ki «yyamı İydiyeyi çoğaltmıyalım. Senenin yarısını da böyle eyyamı

iydiyeye tahsis etmiyelim. Binaenaleyh memleket kurtulduğu gün bu cihetleri düşünelim. İctima mebdesine gelince; bütün Mecalisi teşriiye kısım toplandı. Babusus bizim memleketlerimizde daha ziyade kısım olmak lâzımgelir. Çünkü: Bizim memleketimizin ekserisi çiftçidir.

EMİN B. (Ergani) — Vilâyatı şarkıye mebusları iki ay sonra nereye gidecek?

VEHBİ B. (Devamla) — Şimendifer yaptıracağız. (Handeler). Binaenaleyh teşrinisani tabii ve zaruri kalacaktır. Eğer sene başını değiştirecek olursak o vakit o marta göre senenin ictima zamanını değiştirmek helki muvafık olur. Şimdi burada arkadaşların dokundukları bir nokta da Hilmi Beyin tay meselesi ki, hakikaten Hilmi Beyin bir kaç gündün beri kavaidi sarfiye ve nahviyeye nazaran yaptığı tetkikat sayanı takdirdir. Bu birinci maddenin bidayetine ilâve edilmek imkân dahilindedir. Fakat bu madde yalnız bilhassa Meclisin ictimasını gösterici bir maddedir. Vâzihan ve sarihan bir madde mahsusla ile gösterilmek icabeder. Encümen bunu duymuş ve ayrıca bir madde yapmıştır.

Heyeti asliyeye gelince : Bunu bir heyeti umumiye makamında kullandık ve heyeti umumiye demekten ihtirazımız ise; burada kalacak encümenin de heyeti umumiyesi olduğu için arasında iltibas olmasını diye heyeti asliye kelimesini kullandık ki icat ve terviç kabilinden bir istilahlır.

RASİM B. (Sivas) — Burada kalacak heyeti feriyeye olmaz mı efendim? Öteki heyeti asliye olunca bunun heyeti feriyeye olması lâzımdır. Bundan dolayı birisine heyeti umumiye, diğerine heyeti feriyeye demek lâzımdır.

VEHBİ B. (Karesi) — Bendeniz ne mukabili (heyeti umumiye) kullandığınızı arzettim. Binaenaleyh zapta geçtikten sonra başka mâna istişmam edilmesin. Müsaade buyurun. Ondan teferri etmiyor. Onun aslından ayrılıyor. Onun vekili oluyor, naibi oluyor, fakat fer'i olamaz. Onun için biz heyeti asliyesi tâbirini, burada kalacak heyeti naibinin heyeti umumiyesi de olacağı için, nitelim biz şimdi diğer arkadaşlarımızı nazaran bir niyabet mevkiindeyiz. Bu ictimamıza ondan dolayı Heyeti umumiye diyoruz. Ona da heyeti asliye dedik. Yani tamamı demektir. Bundan mâna itibariyle iltibastan ihtiraz ettik.

Hatip söz söylerken Mustafa Beyin söylenmediği gün fukaraya sadaka vereceğim.

REİS — Söz alan zevat sözlerini bitirdiler. Tadilnamelere geçiyoruz. Mevcut tadilnamelerden Hilmi Bey tay tahririni istirdat etti. Diğer bir tadilname verdi. Her iki maddenin tevhidli esasına istinat ediyor. Diğer bir nokta nazar da mebdet ictima teşrinisani olmasının, 23 nisan olsun. İki tadilname de heyeti asliye

tabiri tayyedilsin şeklindedir. Şimdi birer birer reyî âlinize arz ediyorum.

Riyaseti Celileye

Mevzuu müzakere olan altıncı maddedeki (Heyeti asliyesi) tabirinin tayyile berveği zir kabulünü teklif ederim.

Muş mebusu
Ahmet Hamdi

MADDE 6. — Büyük Millet Meclisi teşrinisani iptidasında dâvetsiz ictima eder.

REİS — Karahisar şarkî mebusu Mustafa Beyin tahriri ki, (Heyeti asliye) tabiri çekmece, Muş mebusu Ahmet Beyin tahririnin aynı oluyor.

Riyaseti Celileye

Altıncı maddeden (Heyeti asliyesi) tabirinin, şifâhen arz olunduğu üzere tayyini teklif ederim.

13 kâmunuevvel sene 1336

Karahisar şarkî
Mebusu
Mustafa

REİS — Mustafa Beyin teklifini reyiniz arz ediyorum. Nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alındı.

(Heyeti asliyesi) tabiri çıktuktan sonra madde bu şekli alıyor: (Teşrinisani iptidasında dâvetsiz ictima eder).

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Meclis ictima etmez, inikat eder.

VEHBİ B. (Karesi) — Böyle (Büyük Millet Meclisi teşrinisani iptidasında dâvetsiz ictima eder), demek, ne heyeti asliyeden, ne de onun naibinden burada kimse kalmaz gibi olur. Rastgele tayyediliyor.

REİS — Muş mebusu Haçî Ahmet Hamdi Beyin şimdi okunan tahririni nazarı mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Efendim tekrar ediyorum. (Madde 6 — Büyük Millet Meclisi teşrinisani iptidasında dâvetsiz ictima eder). Bunu nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alındı. İki tahrir birleşmiş oluyor.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Meclis ictima etmez, inikat eder. İctima eden âzadır. Binaenaleyh bu doğru değildir.

REİS — Efendim, Yozgad mebusu Süleyman Sırrı Beyin tahririni okuyoruz:

Riyaseti Celileye

Teşrinisani mevsimi şitanın mebadisidir. Meclise iştirâk edecek zevat eyyamı şitada müşkülât çekmekle beraber âzaların temini istiraht ve devair ve şubatın teshin ve tenvir içinde Hazine millet pek büyük külfet ve masraf ihtiyarına mecbur olacağından bu gibi külfet ve meşaka mahal kalmamak üzere Meclisin

bermutat nisannın yirmi üçünde içtimalı münasip mütalâasıyla altıncı maddenin berveği âti tadilini teklif eylerim.

13 kânunuevvel 1336

Yozgad

Süleyman Sırrı

MADDE 6. — Büyük Millet Meclisi her sene nisannın yirmi üçünde dâvetsiz içtima eder.

REİS — Nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmadı.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Muvakkat Heyeti umumiye, heyeti asliye olunca daimî heyete (Heyeti feriyeye) denilmek icabedeceğinden böyle bir tâbir istimali ise caiz olmadığından ve zaten bu kayıt yedinci maddede zikredilmiş olduğundan dolayı,

Ve: (Teşrinisani) kaydinin de (yedinci maddenin başında (her sene filân ayda içtima ve iki ay sonunda ilâh..)) denilmekle zikredilmesi tabii olduğundan dolayı (Altıncı) maddenin tayyini teklif ederim

Bolu

Tunalı Hilmi

REİS — Nazarı mütalâaya alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmadı.

Riyaseti Celileye

(Heyeti asliye) yerine (Heyeti umumiye) denilmesini teklif ederim.

Sivas

Rasim

REİS — Bu taktiri nazarı mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya almıyanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alındı. Şu halde madde şu şekli alıyor.

Vehbi Bey, Heyeti asliye yerine Heyeti umumiye kabul edildi. Madde o şekil ile tashih edilince encüme gitmesine lüzum görüyor musunuz?

VEHBİ B. — Hayır.

REİS — O halde reyinize arz ederim.

MADDE 6. — Büyük Millet Meclisinin Heyeti umumiyesi teşrinisani iptidasında dâvetsiz içtima eder.

REİS — Efendim, birinci müzakeresinde taktirler okundu, encümen nazarı mütalâaya alınan bu taktirlerin artık encüme gitmesine lüzum görmüyor. Yedinci maddeye geçilmesini kabul edenler ellerini kaldırsın. Yedinci maddeye geçilmiştir efendim.

MADDE 7. — Büyük Millet Meclisi âzası her içtima mebdinden itibaren iki ay sonra Büyük Millet Meclisine ait bütün hukuk ve salâhiyetleri haiz olmak ve gelecek içtima senesine kadar içtima halini muhafaza etmek üzere içlerinden lâakal intihap devairi adedinin iki misli miktarda âzayı hafi rey ile tefrik eder.

REİS — Efendim, encümen izahat verecek mi? Sonra mı söyleyeceksiniz?

VEHBİ B. (Karesi) — Sonra cevap veririz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Maalesef bunda da sehvü kalem var. (Hukuk ve salâhi-

yetleri) deyince hukukun hak gibi kullanılması iktiza eder. ve oraya atfolunuyor. (Hukuk ve salâhiyet) desek daha doğru olur. (Büyük Millet Meclisi âzası) deniyor. (Âzaları) densin, emmidir. En nihayet cemî olmak itibariyle (Tefrik ederler) demek icabeder. (İçtima senesine kadar) deniliyor. Bu tabirdeki mâna ve meal gayetle hafiftir. Mamafih bebdenizin mâna itibariyle ehemmiyet verdiğim bir cihettir. Altıncı maddenin tayyini teklif ettim, kabul buyurulmadı ve o maddede (Teşrinisani) kabul edilerek (Heyeti Umumiye teşrinisani iptidasında içtima eder) denildi. « Büyük Millet Meclisi âzaları teşrinisani iptidasında umumiyetle ve dâvetsiz içtima eder » demek ve diğer esaslara geçilmek suretiyle olaydı, bendenize daha muvafık olurdu zannediyordum. Mamafih bendeniz taktirimi o esasta takdim ediyorum.

Burada bir nokta daha var beyler. Aşağıda Reisin intihabı meselesi, bir Meclisin ilk işi Reis intihabı olmak dolayısıyla bu maddede zikredilmek icabeder.

(Büyük Millet Meclisi âzaları teşrinisani iptidasında umumiyetle ve dâvetsiz içtima ve Meclis Reisini tecciden intihap eder).

Ekkrasını ithal ediyorum. Müteakiben (ve kânunuevvel sonunda Büyük Millet Meclisine ait bileümle hukuk ve salâhiyatı haiz olmak ve gelecek teşrinisani iptidasına kadar içtima halini muhafaza etmek üzere aralarından) ki burada maalesef (iki misli miktarda vekilleri) ki burada (Vekiller) tâbirini kullanmak iktiza eder, âza ile vekil arasında fark yoktur. (Hafi rey ile intihap ederler) Teklifim bundan ibarettir.

MUSTAFA B. (Karahisar şarkı) — Bendeniz bu yedinci maddenin bütün bütün tayyini teklif edeceğim. Nisabı müzakere kanunundan evvel yine Büyük Millet Meclisinin içtimalı için bir kanun yapmağa teşebbüs ettik. Hâatüladır ki bir çok günler müzakere sabkat etti. Nihayet onu bozduk, yeniden bu nisabı müzakere kanununu yaptık... Orada Heyeti Umumiye'yi işgal eden mesele bu intihap meselesi idi. Yani mebusların burada daimi olarak kalacakları içlerinden hafiyen intihap etmesi meselesi idi. Şüphe yok ki bu doğru bir mesele değildir. Millet her sancak namına, nüfus itibariyle tabii bir nispeti intihap koyacak, o nispette her sancaktan iki, nihayet üç ve zannetmem ki üçten ziyade mebus çıksın, üç, dört, her ne ise, nüfus itibariyle mebus çıkacak ve gelecek.. Bu heyetini geldikten sonra tutupta içlerinden bazıların daimi surette burada ifayı vazife için intihap etmeleri doğru değildir. Bu, esasen millet hakkı vekâletine tecavüzdür. Malûmu âlinizdir ki millet bir sancaktan üç vekil, öteki sancaktan beş vekil intihap edip gönderiyorsa, onları gönderdikten sonra tutupta onların gönderdiği adamların yekdiğerini tefrik etmesi hem hacaleti ve hem de tefrikayı mucib olur

ve hiç bir vakitte doğru olamaz. Diyeceksiniz ki bu çok gelecek. Hayır zaten sancak başına üç kişi veyahut elli bin nüfusa bir kişi çok geliyorsa, seksen binde bir deriz velhasıl bu mecliste kaç kişi bulunacaksa, bu meclise kaç kişi lâzımsa, nüfus nispetinde o kadar zat gelir. O zevat buraya gelirler, iki sene müddetlerini bitirip giderler. Yoksa yekdiğerlerini intihap etmeleri katiyen doğru değildir. Onun için tayını teklif ediyorum.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim, yedinci maddede içtima edecek Heyeti Umumiye için müddet iki ay olarak kabul edilmiş, iki ay sonra bunların aralarından reyi hafi ile tefrik edecekleri zevat kalacak, mütebakisi memleketlerine avdet edecek demek isteniyor. Bir defa Meclisi Âlinizin heyeti umumiyesinin göreceği vazâifin böyle iki ayda görüleceğine kani değilim. İzcünle teşkilâtı esasıye hususunda yapacağımız tadilatın her halde Heyeti Umumiyenin muvafakatiyle ve ârayı umumiyesiyle olması lâzımgelir. Çünkü onlar bize bu gibi hususatta bir salâhiyet ve vekâlet vermemişlerdir. Binaenaleyh bu gibi şeylerin ikmal edilebileceğine kani değilim.

Saniyen mebdei içtima olarak teşrinisanı iptidasını kabul ettik. Tasavvur ediniz Van'dan, Bitlis'den, Erzurum'dan vesairenden gelen arkadaşlarımızın, reyi hafi ile bir kısmını hafzedeceğiz. Teşrinisanide gelip kânunuevvel nihayetinde vazâifeleri hitam bulacak ve kânunusanide memleketlerine avdet etmeleri lâzım gelecek. Halbuki bu mümkün değildir. Eğer mebdei içtima olarak nisarı kabul etseydik müddetin iki ay olmasında bir beis ve mahzur olamazdı... Sonra ikineisi diyorlar ki (Meclis lâakal intihap devairi âdedinin iki misli miktarda âzayı reyi hafi ile intihap eder).

Bendeniz bunu da muvafık görmüyorum. Nası ki şimdiki yaptığımız nisabi müzakere kammiyle dört yüz meventlu olan miktar (120 - 130) a tenezzül etmiştir. Yine o devrede de mezenen memleketlerine avdet edecek arkadaşlarımızla bu Meclis arzu olunan adede tenezzül edecektir. Yoksa reyi hafi ile intihap etmek ve bir kısmını tefrik etmek, bendenize zannedirim muvafık değildir, onun için bendeniz müddetin dört ay olmasını (ve içtima halinde devam etmek üzere nüfusu umumiye nispetinde ve kanunu mahsus mucibince adedi mürettebe hale gelmemek suretiyle kalacak âzadan mürekkep olmak üzere inikadında devam eder) şeklinde tadilini teklif ederim.

REİS — Ali Rıza Efendi buyurun. Söz sizindir.

ALİ RIZA Ef. (Batum) — Efendim, Meclisi Âliniz temsili mesleki usulünü kabül etmemiştiniz. O nazariyat üzerine efendiler zannedersen bu yedinci madde tahrir edilmiş. Esbabı mucibe gösteriliyor ki Meclisimizde şimdi mevent

olan âzadan bir kaç misli fazla geleceğinden bu kalabalık Meclis ile mükadderatı memleketi hal ve müzakere etmek müşkül oluyor deniyor. Binaenaleyh Meclis tasvir edilmeli, intihap dâirelerinin iki misli nispetinde reyi hafi ile intihap yapılarak çabımalı, devam etmeli deniliyor. Halbuki buna lüzum kalmıyor. Affedersiniz iyice arz edemiyorum. Madem ki müekkillerimiz millettir, biz de onların vekiliyiz, vekil iktidarda tasarrufu müekkillerinden alır, onlar bize dememişlerdir ki: bizim hukukumuzu ahara terkediniz de'geliniz. Bu mühim bir meseledir. Yani böyle mühim kanunları böyle bir akalliyet ile müzakere etmek doğru değildir. Bu insanın vicdanını rencide eder. Onun için Meclise madem ki millet hâkimdir, daimi olmalı. Bunun içinden, fikri dâiyanemce, bir de intihap dâireleri nispetinde tefriki kabul edilmemelidir.

BİR MEBUS B. — O halde maddeyi tayyetmeli.

ALİ RIZA Ef. (Devamla) — Evet o vakit tayyedilmek lâzımdır. Efendiler, Meclis daimi olmalıdır ve intihap devresini ikmal ederek öyle gitmelidir. Yoksa iki aylık yoldan bir âza gelip bir kahve içmek için iki ay içinde bırakıp gidemez. Nitekim dâileri üç ayda hiç bir şey öğrenmemiş olduğundan bu usulün mahzurlu olduğunu arzetmek isterim. Temsili mesleki usulü kabul edilmedi. Bunu da ileride intihap kanunu tayin edecektir. İntihap kanununu Meclisi Âliniz ileride yaparken gelecek Meclis müstemirren inikat etmesin, ilerilerden reyi hafi ile diğerlerini çıkarsın denilirse bu, gayet ağır ve azim bir meseledir. Zannedirim ki arz edebildim. Çünkü lâyikiyle ifade mecam edemiyorum. Her halde büyük bir mesuliyet vardır. Kimse kimseye yükünü tahmil edemez ve müekkillerimiz de bu şeraiti bize vermemiştir. Gelen âza daimi surette intihap devresini ikmal eder, sonra gider. Benim mâruzatım bundan ibarettir.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Bendeniz zannediyorum ki bu yedinci madde münasebetiyle lüzumsuz bir münakaşa açtık; eğer burada meyzubahis ettiğimiz, burada Büyük Millet Meclisinden maksadımız hali hazır Meclis ise onun zaten müstemirren inikadını kabul ettik. Şu halde gayenin istihsalinden ve yeni yapılacak intihaptan sonra tahassül edecek Büyük Millet Meclisinin sureti içtima ve kısmen memleketlerine âzanın giderek diğerlerini intihap etmesi mesalesi oluyor. Bendenizin anladığıma göre; o halde bu madde hakkında karar verebilmek için evveleminde müstakbeldeki Büyük Millet Meclisinin kaç âzadan mürekkep olacağını bilmek lâzımdır. Halbuki buna dair (Gürültüler). Efendim, rica ederim sözümü kesmeyiniz. Sonra silsilei beyanatımı şaşırırm. Çünkü ben o kadar natika perdaz bir kimse değiyim.

lim. Sözümlü kesmeyin yerini vereyim, geliniz buradan söyleyiniz.

Müstakbelde Meclisimizin, Büyük Millet Meclisinin adedi âzası malûm değildir. Şu elimizdeki kanunda buna dair bir şey geçmemiştir. Yalnız şimdiye kadar iki şekil vardır. Elli bin nüfusu zükürden bir mebus çıkarılmıstır. Bittabii müstakbeldeki Meclisimiz için bu Meclis gibi lâlettâyin her sancak merkezinden beş kişinin gelmesi diyemeyeceğiz. Büyük livalar, küçük livalar mahiyetini haiz olamaz. O halde elli bini kabul edersek zannediyorum ki ve inşaallah yeni iltihak edecek olan elviye selâse ile nüfusumuz on beş milyon kadar oluyor. Bunun yedi milyonu kadın olarak bırakılacak olursa; çünkü henüz kadınlara hakkı intihap vermedik ve verecek mahiyette değiliz, belki yedi buçuk milyon nüfus üzerinden ve her elli binden bir mebus çıkmak üzere yüz elli mebus gelecek. Eğer biz elli bin nüfusa karşı bir mebus çıkarmayıpta yirmi beş bin üzerinden intihap yaparsak olur. Eğer bu kabul edilirse hakikaten üç yüz âzalı bir Mecliste müzakere lâyikiyle olamayacağı için Meclisin taksirini düşünebiliriz. Bâkîs beher elli bin nüfusa karşı bir mebus çıkacaksa, ancak âzalı yüz elli mebus toplanabilecektir.

Sonra burada deniliyor ki intihap devairi adedinin iki misli. Şimdiki halde devairin adedi altmış beştir. Giresun'u, Ordu'yu sancak yaptık. Elimizde bir lâyihai kanuniye daha var. Bir çok sancaklar daha çıkarıyoruz. İki kerre yetmiş yüz kırk eder, o halde (150) âzalı buraya toplamak ve yüz kırk kişiyi ipka, yani on kişinin memlekete gitmesi için uzun intihaplarla uğraşmak murhafık olmasa gerektir. Bu bir. Şu halde demek ki bizim müstakbelde Millet Meclisimiz büyük aded âzalı havî olmayacaktır. Şayet olursa? yirmi beş bin de bir âza intihap edersek veyahut kadınlara hakkı intihap veripte buraya bir takım mensûrelerimiz de gelirse o zaman bu iktiza düşünülür.

Farzedelim ki bu maddenin fıkrâi ahiresine lüzum olsa o vakit iki ay zarfında burada yapılabilecek iş, ancak arkadaşları intihaptan ibaret kalır. Çünkü geçen gün İstiklâl mahkemesi âzasını intihap etmek için üç gün uğraştık. Zannederim bu intihap için haftalarca uğraşacağız ve iki ay müddeti intihapla geçirerek müzakereyi tatil edeceğiz. Eğer maksadı içtima, arkadaşlarını intihabından ibaret kalıyorsa, harırah vermiyelim, devairi intihabiyemizden geleceğimizin zaman adedi esamî tab ve tevzi olunsun, aşağı yukarı herkes birbirini tanıyor, oralardan reylerimizi mazruf kâğıtlarla gönderebiliriz. Divanı Riyaset burada tasnif etsin, iş bitsin. Bununla bittabi olmaz. Demek ki başka maksat ta vardır. Mesele sade intihap değildir.

Evvelâ bendeniz diyorum ki Meclisin içtimaından maksad başkadır. Bugün memleketi kur-

tarmaktır. Memleket inşaallah kurtulduktan sonra Meclisin yapacağı en büyük vazife, memleketin paralarının nereye sarf olunduğunu kontrol etmek, yani bütçeyi tanzimdir. O halde iki ay zarfında hem arkadaşların intihabı, hem bütçeyi tanzim etmek inkâmı yoktur. Hiç olmazsa Meclis toplandığı zaman bütçesini olsun tanzim etmelidir, ondan sonra dağılır. Maunafih deminden arzettiğim gibi buna hiç lüzum yoktur, çünkü zaten yüz elli kişilik bir Meclis toplanacaktır. Bu madde ondan dolayı lüzumsuz görünüyor.

MUSA KAZIM Ef. (Konya) — Efendim bendeniz maddenin lüzumsuzluğu hakkındaki Ömer Lütfi Beyin izah etmiş olduğu mütalâate tamamiyle iştirak ediyorum. Yalnız madde eğer izah edilecek olursa maddenin bazı fıkralarının tadilini teklif ediyorum. Arkadaşlardan bazıları maddede aharı tevkile mezun olmaları itibariyle Mecliste içtima etmiş olan mebusan kiranın diğerlerini tevkil etmeğe hakkı yoktur, çünkü millet salâhiyet vermemiştir diyorlar. Bilhassa Mustafa Beyin mütalâası bu yoldadır. Bendeniz bu mütalâayı bile zait görüyorum. Bu kanun mecalisi müstakbele için tanzim edilmiştir. İthaluki ikinci bir intihap zamanında bukanun mevkii meriyete vazedilecek ve ceraidi münasebe ile neşredilecek, halk buna tabii muttali olacaktır. Binaenaleyh millet, mebus intihap ederken, intihap etmiş olduğu mebusun doğrudan doğruya kendisinin vekili olması lâzım ve onun iki ay sonra Meclise devam etmek üzere tevkil ve intihap etmiş vekili millet bilecek ve bilerek intihap etmiş olması itibariyle aharı tevkile mezun olmak üzere, doğrudan doğruya bir vekil olmak üzere gönderecektir. İkinci vekillere gelince: müekkili vekildir. Vasıta ortadan kalkar. İkinci vekil doğrudan doğruya millet vekili olur. Binaenaleyh bunda, aharı tevkile mezuniyetimiz vardır veya yoktur, bu millet böyle bir hakkı tasarruf ve vekâlet bahşetmemiştir diye bir şey söylemeğe lüzum yoktur. Bugün böyle bir şey yapamayız. Bugün intihabımız doğrudan doğruya her vekil bizzat ifayi vazife etmek üzere intihap edilmiştir. Meclis böyle bir hakkı tasarruf yapamaz. Fakat bu kanun mevkii intihapı koculur, bu kanunun münderعاتı ahkâmına halk vakıf olduktan sonra, aharı tevkile mezun olacak intihap edildiği halde millet hukukuna tasarruf edilmiş olmaz. Millet tarafından kendisine bahşedilen vekâleti olduğu gibi ifa etmek demek olur.

MEMET ŞÜKRÜ B. — (Karahisarısahip) — Zaten madde münferidede de izah edilmiştir ve o da bugün yapılmıyacağına dairdir.

MUSA KAZIM Ef. (Devamla) — Yalnız bu maddede bir cihet bendenize badii şüphe oluyor. (Gelecek içtima senesine kadar içtima halinde muhafaza etmek üzere içlerinden lâkal intihap devairi adedinin iki misli miktarda

âzayı reyî hafî ile tefrik eder) diyor. Burada intihap devairinin alelittak intihap ettiği âza doğrudan doğruya milletın vekilî ve mebusu demek oluyor ki bu eiheti biraz nakıs ve hukuku tasarrufiye ile gayri kabili telif görüyorum. Filhakika yine bu kanunun diğer bir madde-sinde (Büyük Millet Meclisi âzası umum milletin vekilidir yani ayrıca dairei intihabiyesinin ve kendisini tevkil denlerin değil, umumun vekili) deniliyor. Bu doğru, fakat esasen bununla münasip değildir. Bir mebusun umum milletin vekili olması, kendisini intihap eden devairin vekili hassı olmasıyla olur. Asıl dairei intihabiyesinin vekilidir ve onun kuvvetiyle hareket eder. Bir de umum milletin vekili oluyor. Fakat o izafî kahr. Bunun aklen de, hikmeten de böyle olması lâzımdır. Çünkü her dairei intihabiyeden bir mebus gelmesinin lüzum ve vücubu, siyaseti haricîyeden kat'ı nazar, siyaseti dahiliye ve memleketin umranı itibariyle, umuru nafiası itibariyle, memleketi tanımak, muhiti tanımak, nevakısı izale etmek, lâzım olan kavanini tenzim etmek içindir ki bu Meclis aktarı niemaliki Osmaniye'den toplanarak bir kitle haline gelir. Meşrutiyetin esasında kabul ettiğimiz de bu idi. Ruhu meşrutiyeti de bu doğurur. Şu halde bu ruhu daima muhafaza etmeliyiz, daima her memlekettten getirmeliyiz ki, o halk o mebusu kendisinin vekili bilmekle beraber, bugün vaki olan müracaatların doğrudan doğruya mebuslarından başlayarak diğer rüfeka-sına sirayet etmesi itibariyle demek ki daha ziyade emnü itimat ettiği adam, daha doğrusu kendi vekili tanıdığı adamlardır. Binaenaleyh her dairei intihabiyeden evvelce intihap edildiği gibi Meclisin içtimaî hitamından ikinci içtima hitamına kadar umum Meclisin hukuk ve salâhiyetini haiz olmak üzere intihap edilecek olan mebusanın da dairei intihabiye nispetinde her dairei intihabiyeden tefrik edilmesi lâzımdır ve vaciptir. Aksi takdirde yalnız meselâ Erzurum'dan burada mümessil kalmazsa evet onun Mebusanda vekilidir diyebiliriz. Fakat bu Erzurum ahalisini temsil etmeyecektir. O halk icabında müracaat edecek bir kapı bulamazsa me-yus olur. Onun için her dairei intihabiyeden intihabı doğrudur. Onun için bir tadilname de veriyorum. Bu suretle tadilini teklif ederim. Yoksa bir kanunda millet onu düşünür. Ona göre intihabını yapabilir.

(Makamı Riyasete Vehbî Efendi hazretleri gelmiştir)

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim bu arkadaşların mütalâasının kâffesine bendeniz de tamamıyla iştirâk ediyorum. Bu düşünüşe göre bu neticeyi istihsal etmek pek tabiidir. Heyeti Umumiyeden maksat ve bu tarzı tedvinden maksat bu değil. Binaenaleyh bendeniz sözü uzatmak için şimdi madem ki maddelerin tarzı mü-

zakeresi bu cereyana girmiştir. Bu madde üzerinde ona göre bir ahenk vermek veyahut o maddeye göre bütün arkadaşların mütalâasını almak lâzım gelir. Bilhassa Mustafa Bey tayyını teklif ediyorlar. Onun için Heyeti celilenizden rica ediyorum. Encümeneye veriniz bu maddeyi, diğer maddelere tevfikân tadil edelim veya ısraren Heyeti celilenize takdim edelim. (Muvafık sadaları).

REİS — Efendim söz isteyen arkadaşlar Şükrü B., Basri B., Abidin B., Halil İbrahim Efendi.

MEMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarısahip) — Madem ki encümen istiyor.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Encümen istiyor, encümeneye vermek lâzımdır. Encümen istedikten sonra bilâ müzakere encümeneye gitmesi lâzımdır.

REİS — Hilmi B., Mustafa B. ...

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Encümen istedikten sonra bilâ müzakere encümeneye gitmesi lâzımdır.

HULÜSİ Ef. (Yozgad) — Söz söylensin ki tavazuh etsin, evvelce isteseydi.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Takrirler okunsun ondan sonra efendim.

(Makamı Riyasete Hasan Fehmi Beyefendi gelmiştir)

REİS — Efendim, encümeneye gitmesini arzu ediyor musunuz? Tayyine dair birçok teklif vardır.

TAHSİN B. (Aydm) — Eğer tay teklif olursa encümeneye gitmek lâzımgelmez.

REİS — Efendim, encümen istedikten sonra hiç bir teklif reye konmaz. Tadilleri takrirleriyle beraber encümen alır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Reye konmaz başka, fakat okunmaz mı takrirler?

REİS — Sekizinci maddeye geçiyoruz.

MADDE 8. — Umum kavaninin vazı, tadili, feshi ve muahede ve sulh akdi ve vatan müdafası ilânı gibi hukuku esasiye Büyük Millet Meclisine aittir.

ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) — Arkadaşlar, bendeniz de encümeni mahsusta olmakla beraber bu maddeye daha bazı şeyler ilâve edilmesi lüzumuna kailim. Bu noktâi nazarımı encümeneye de ileri sürmüştüm. Mâlûmu âlinizdir ki, Meclisi âlinizin kabul ettiği esas dairesinde bu küdreti haizdir. Meclisin doğrudan doğruya mukadderatı millete vazülyed olması demek, her halde kanunu esasımızda de mevcut olan bir çok hukuka vazülyed olması demektir. O hukuka vazülyed olmadan Meclis icrai ve teşriî mahiyeti haiz değildir. Binaenaleyh, (icrai ve teşriî mahiyeti haizdir, mukadderatı millete vazülyedir) demek, buz üzerine yazılmış yazı gibidir.

Daha doğrusu lâfımı daha ziyade uzatmamak için bu maddede (vatan müdafaası ilânı) cümlesinden sonra (Rütbe ve nişan ve intiyaz itası, nizamnameler tanzim ve tasdiki, İera vekillerinin intihabı ve müfettişi umumilerin, süfere ve vali ve sulh murahhaslarının ve kolordu ve ordu kumandanlarını ait oldukları vekâletlerin inhası üzerine tâyini, kuvâyı berriye ve bahriyenin kumandası ve mücazâtı kanuniyenin tahfif ve tecili ve affı umumî ve hususî ilânı gibi hukuku esasîye Büyük Millet Meclisine aittir) deınilmesini teklif ediyorum. (Çok muvafık sesleri). Görüyoruz ki, Geçenlerde Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri, hakikaten milletin şükranına lâyık bir surette göstermiş oldukları fedakârbk ve şark cepheimizde yapmış oldukları harekâtı askeriye neticesinde hiç şüphesiz pek lâyık olarak feriklik râtbesine terfi edilmiştir. Bu hak kimin hakkıdır? (Meclisin sesleri) Meclisin hakkıdır. Meclisin hakkı iken Meclis bu hakkını istimal etmiş midir? Bunu Meclis takdir edecekti ve o da Meclise karşı vazifesini yapmış olduğunu bilecekti. Bunun için esaslı ve daima aramızda dedi koduyu mucip olan ve samimiyeti ihlâl eden vakayii, hâdisatı ortadan refetmek için bu maddeyi koymak lâzımdır. Buna dair bir teklif veriyorum. Heyeti Aliyenizden rica ederim. Kabul buyurunuz.

(Kabul sesleri).

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Bunu yazalım Reis Bey.

HULUSİ Ef. (Yozgad) — Efendim, bu sekizinci madde Büyük Millet Meclisinin salâhiyetini tadat ve tahdit ediyor. Salâhiyetini tâdat hususunda söz söyleyecek değilim. Fakat yedinci maddedyi madam ki, encümen aldı ve tadilen bize gönderecektir, bu madde yedinci maddede müteferridir. Çünkü yedinci maddede diyor ki; (Müddeti içtimadan sonra bütün hukuk ve salâhiyetleri haiz olmak üzere bir heyet intihap edilecek). Bu sekizinci madde bütün hukuk ve salâhiyet kelimesini tasrih ve tefsir ediyor. Yedinci maddede müemelen zikredilen hukuk ve salâhiyet kelimelerinin neden ibaret olduğunu sekizinci madde tasrih ediyor. Şimdi burada görüyoruz ki, Büyük Millet Meclisi iki oldu: Bir Heyeti Umumiye var, diğeri İctimaat umumünün hitamından sonra Heyeti Umumiyye vekâlet ve niyabet eden ikinci bir heyet var. O da clyevm kabul edilmemiştir. Binaenaleyh bu madded yedinci maddenin tesbitinden sonra müzakere edilmelidir. Bendeniz onun için münakaşa edilmemesi fikrindeyim.

VEHİ B. (Karesi) — Encümen bu noktai nazara iştirak ediyor.

REİS — Vehbi Bey, maddeyi encümene mi istiyorsunuz? Mâlûmu âliniz encümen isterse tadil teklifleriyle beraber encümene gider.

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarkî) — Müzakere edilsin ki, bir daha encümene gitmeğe haacet kalmamın. Çünkü Meclisin noktai nazarı anlamak lâzımdır. Evvelâ onun anıyatım ki, ona göre encümen kararını versin.

REİS — Müsaade buyurun. Zaten tadilname reye vazede bilip umumî müzakerede nazarı dikkate alınca tabii encümene gidecek. Fakat müzakereün bidayetinde tadilname ile beraber maddeyi istiyorlar. Nizamname mucibince gönderilmek lâzım, gönderiyoruz.

Dokuzuncu maddenin müzakeresine geçiyoruz.

MADDE 9. — Büyük Millet Meclisi Hükümetinin inkisam eylediği devairi intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Mütebaki âza ieraf hususat için vekillere veçhe tâyin ve ledelhace bunları tebdil eyler.

MESUT B. (Karahisarî Şarkî) — Efendiler; biz iera ve teşri salâhiyetini haiz olan Büyük Millet Meclisi, devairi nazırlar vasıtasıyla idare ediyoruz. Fakat nazırları ne suretle murakabe edeceğimizi, ne yaptıklarını bilemiyoruz. Bazı arasına vukubulan istihbarat üzerine sual ve istizaah ile vakit geçiriyoruz ve onlardan da kâfi cevap alamıyoruz. Aldığımız cevaplar nakıs oluyor. Onun için diyorum ki, gerek İera vekillerini ve gerek vilâyatta cereyan eden ahvali ve ahalinin ne derece Hükümetten memnun olduklarını valilerin ne yaptıklarını anlamak için bir takım müfettişler vasıtasıyla teftiş ettirelim. Müfettişlerin de kendi içimizden intihap suretiyle tefrikını teklif ediyorum ve bir de takrir veriyorum. efendim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, Dokuzuncu maddede (Büyük Millet Meclisi Hükümetinin inkisam eylediği devairi intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder) deniyor. Fakat bu intihapgerdesi olan vekiller Meclisin içinden mi, hariçten mi olacak? Şuna göre hariçten de olması lâzımgelir. Bunun için bendeniz (devair) kelimesinden sonra (Kavanini mahsus mucibince intihapgerdesi) demesini teklif ediyorum. Mâlûmu âliniz o kanuna müracaat mecburiyeti hâsıl olması için bu tâbirin buraya konmasını arz ediyorum. Bir ikincisi; aşağıda (intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Mütebaki âza) yerine (Meclis) tâbirinin ilâvesini teklif ediyorum.

VEHİ B. (Karesi) — Encümen de bu tasbihata muvafakat ediyor efendim.

REİS — Dokuzuncu madde hakkında tadilnameyi okuyacağım. Madde şu şekli alıyor:

(Büyük Millet Meclisi Hükümetinin inkisam eylediği devairi kanunu mahsus mucibince intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder.

(Büyük Millet Meclisi Reisi, Vekiller Heye-

tinin Reisi tabiisidir. Meclis icrai hususat için vekillere veçhe tâyin ve ledelhace bunları tebdil eyler).

REIS — Bu tadilnameyi kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, bunun mevzuu müzakere olmasına encümen de muvafakat ediyor.

REIS — Bir daha okuyayım. (Büyük Millet Meclisi Hükümetinin inkisam eylediği devairi kanunu mahsus mucibince intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Büyük Millet Meclisi Reisi, Vekiller Heyetinin Reisi tabiisidir. Meclis icrai hususat için vekillere veçhe tâyin ve ledelhace bunları tebdil eyler).

REIS — Bu taktiri nazarı mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın... Ellerinizi indiriniz. Nazarı mütalâaya almıyanlar el kaldırsın... Nazarı mütalâaya almıştır.

Riyaseti Celileye

Dokuzuncu maddenin berveçli âti tadilini teklif eylerim:

MADDE 9. — Büyük Millet Meclisi Hükümetinin inkisam eylediği devairi intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare ve işlerinden tefrik ve tâyin edeceği müfettişler marifetiyle de bilünüm devairi Hükümeti mütemadiyen teftiş ve murakabe eyler. Mütebaki âza icrai hususat için vekillere veçhe tâyin ve müfettişlerin raporunu tetkik ile icabedenleri tebdil eyler.

Karahisarî Şarki
Mesut

REIS — Bu taktiri nazarı itibare alanlar ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya almımadı.

Canik mebusu Nafiz Beyin taktirini okuyorum:

Riyaseti Celileye

Dokuzuncu maddenin berveçli âti tadilen kabulünü teklif ederim.

MADDE 9. — Büyük Millet Meclisi Hükümetinin inkisam eylediği devairi intihapgerdesi olan encümenler vasıtasıyla idare eder.

Canik
Nafiz

NAFİZ B. (Canik) — Büyük Millet Meclisi teşriî ve icrai kuvveti haiz olacaktır. İcrai kuvvetin şekli hazırında idamesi; fiilen inkârudan başka bir şey değildir. Kavlen tasdik, fiilen inkârdır. Büyük Millet Meclisi mademki doğrudan doğruya kendisi idare edecektir, binaenaleyh idare hususunda şubatin her kısmını ayrı ayrı encümenler vasıtasıyla idare etmesi daha doğru olur. Tabii bir halde encümen reisleri o dairenin, yani o şubenin vekili olur. Diğer şubatin âzaları da müşavere heyeti olur.

Verilecek mukarrerat Heyeti Umumiyyede tasdik edildikten sonra kanun halini alır. O suretle icra edilir. Bendenize bu kısım kabul ettiğimiz gayeye nazaran gayet muvafaktır. Şimdiki şekline gelince; hepimizin malûmudur, bunu izaha hacet yoktur. Meclisin icrai vazifesi bir hayalden ibaret kalıyor. Hattâ teşriî vazifesinde hattâ İstanbul Meclisi Mebusanından daha dâim bir mertebede kalıyor ki bunu tafsile bile lüzum yoktur. Yalnız bir şey daha ilâve edilebilir. Tâyin edilecek nizamname mucibince gibi bir takım şeyler ilâve edilebilir.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, Nafiz Bey biraderimizin teklifleri çok şâyânı temenni bir şey. Fakat baştan kanunun müzakeresine ve tarzı kabulünde gösterdiğimiz hale nazaran zaunetmiyorum ki bu şekilde Heyeti Celileniz kabul etsin. Kaldı ki elimizdeki vekilleri intihap hakkındaki kanunu mahsusta (burada kanunu mahsus mucibince diyoruz) bazı esas mevcut iken arkadaşlarımızdan soruyorum ki: Hangi encümen bu hakkını istimal edebilmiştir? Buraya gelen arkadaşlar hakkını istimal ettirmemeğe mümanaat için gelmiştir. Binaenaleyh bugünkü şeklini bihakkın muhafaza ve hakkını istimal ettikten sonra Heyeti Celileniz o şekle kademe ile gider efendim. (Elif) ten (Y) ye birden erkıyayalım.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Efendim, müsaade buyurunuz, encümenlerden bir noktayı soracağım. Efendim, «veçhe tâyin eder» sözü vardır ve eskiden de vardı, şimdi de vardır. Bunun mânasını anlamıyorum.

VEHBİ B. (Karesi) — İstikamet demektir.
ÖMER LÜTFİ B. (Devamla) — Mânayı lügavisini biliyorum. Hattâ fransızca (direktif) derler. Heyeti Vekileye ne suretle tâyini veçhe eder ve nasıl teveçh eder? Onu tasrih ve o noktayı biraz teşrih buyurunuz.

VEHBİ B. (Karesi) — Bu, misal üzerine de, esas üzerine de olabilir. Herhangi bir meselede bilfarz Konya isyanı vukua gelir, bu Konya isyanını Heyeti muhteremeniz işittiği zaman bunun tarzı tedip ve tesviye ve iffasma ait bir veçhe, bir istikamet verebilecektir. Onun neticesini arayacaktır. Bugünkü seferberliğimizde askerimizin celp ve cemi idaresinde kendisine bir istikamet verecek ve onu vekili mesul tamamen tatbik edecektir. Encümeni aidi de takip edecek. Bu, bugünkü salâhiyetimiz dahilindedir. Biz bunu kullanalım, ondan sonra ileriye geçelim.

NAFİZ B. (Canik) — Müsaade buyurun. Suallerimiz bitmedi. O halde Heyeti Vekile umuru azimede, yapmadan evvel Meclisten gelip veçhe istiyecek mi?

VEHBİ B. (Devamla) — İstiyecek tabii efendim.

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarki) — Öyle ise muğlâk kalmayın, bir şey ilâve edilsin oraya.

ÖMER LÜTFİ B. (Devamla) — Bir kaç kelime ile sarahaten tâyin etsinler. Ya bir kaç kelime ile encümen teşrih etsin veyahut düşünelim o nokta üzerinde, gayet mühimdir. Yani Meclis mehanı umuru badelicra mı kabul edecek, kontrol edecek veyahut kablelicra mı? Kendisi mi esası tâyin edecek? O nokta gayet mühimdir. Tasrih edilmek lâzımdır.

VEHBİ B. (Karesi) — Müsaade buyurun. Bendeniz bunun cevabını zatı âlinize vereyim. Bu tasrih edilmiştir. Biz buraya gelmeden evvel (Vekiller intihap kanunu) yapılırken bu cihetler tamamen uzun uzadıya mevzu bahis olmuş. Gerçi zabıtları okumadım, arkadaşlardan dinledim ve madde olarak geçmiştir. «Ait olduğu encümenlerin mütaleasını alabilir» diyor. Alabilmek imkânını gösteriyor.

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarki) — Behemhal alacak diyelim.

NAFİZ B. (Canik) — İsterse alabilir, isterse almaz.

VEHBİ B. (Devamla) — Eğer nazır kelimesini koysaydıız, vekil demeyipte nazır dese idiniz bunu size diyebilirdim ki ister alır, ister alamaz. Fakat Heyeti Celilenin salâhiyetine sahip oldukça, tekrar ediyorum, o alabilir, almaz sözü mevzu bahis değil.

NAFİZ B. (Canik) — İhtiyaridir efendim. (Mecburiyet yok sesleri).

MEMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Efendim, o kanunu mahsus burada yapılırken bendeniz burada idim. Nafiz Beyin teklifi bir çok rüfeka tarafından da teklif edildiği halde her nasılsa onlar yüzüstü kalmış, Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin ilk yevmi içtimada okunmuş oldukları şeyler, birer taktir mahiyetini haiz olan şeyler kabul edilmiştir. Binaaleyh ona ittiba etmek lâzımdır diyerek diğer teklifler ne reyde kalmış, ne de münakaşa edilmiştir. Yani Nafiz Beyin teklifi mahiyeti hakikiyesi itibariyle şâyarı temmül ve şâyarı müzakeredir, ehemmiyeti vardır. Kanunu mahsus denilen o kanun da encümeninize verilmiştir. Yani muhakkak vekil gelipte encümenlerden rey alacak değildir, vekil isterse kendisi encümenle istişare eder, reyini alabilir. Elhamdülillâh şimdiye kadar gördük ve anladık ki hiç bir vekil ait olduğu encümenin reyini almak ihtiyacını hissetmemiştir. Encümenler çok defalar bu ihtiyacı hissetmiş ise de ve hattâ çağırılmışsa da maatteessüf, işim var demişler veya telefon başında bulunmamışlardır. Binaaleyh bu şâyarı müzakeredir.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, bendeniz zannediyorum ki bu bahiste fazla bizim âeiz mevkide kaldığımızı göstermek, kendi acizimizi göstermektir. Müsaade buyurun bendeniz kanaatimi söyleyeyim de sonra siz buraya çıkar reddedersiniz. Vekil dedikten ve vekil intihabı salâhiyetiniz dahilinde olduktan, istedi-

ğiniz zaman istizaha çekmek kudreti kendinizde bulunduktan sonra şöyle oldu idi, böyle oldu idi, olamıyordu, gidemiyordu demek, bu kendinize ait bir meseledir. Mesele asıl, encümenler vasıtasıyla doğrudan doğruya idare etmek mümkün müdür? Değil midir? Bunu tetkik edelim. Bugünkü vaziyet, teseyyübümüz neticesidir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Bu sözü encümen namına mı söylüyorsunuz?

VEHBİ B. (Devamla) — Şahsın namına söylüyorum. Teseyyübümüzün neticesidir, kendi lâkaydınızın neticesidir. Bunun encümenler tarafından idare edilip edilmemesi meselesine gelince; bugün şu tarzı teşekkülümüzde buna imkân yoktur. Eğer tarz değişirse o başka. Meclisteki âzanın geri çekilmek hakkını bile vermediniz. Siz böyle lâyüsel ve herşeyden masun olarak bulunacaksınız ve bütün idareye vaziyet edeceksiniz. Buna yeni baştan başlarsınız ve yeniden tedvin edersiniz. Ayrıca muhakeme edecek ve ledelhacee ipe çekecek bir heyet meydana getirirsiniz. O vakit bu idareyi tamamen ve esassından değiştirebilirsiniz. Fakat yukarıdan beri geldiğimiz şekle ve gösterilen zihniyete göre bu şekilde başka bir şekil kabul edilemez.

NAFİZ B. (Canik) — Bendeniz cevap verdiğim.

REİS — Müsaade buyurun, o zaman cevap verdiniz. Taktiri bir daha okuyorum.

(Nafiz Beyin taktiri tekrar okundu)

REİS — Bu tadtinameyi nazarı itibara alanlar ellerini kaldırsın. Alınmadı.

NAFİZ B. (Canik) — Bir de aksini korsanız daha iyi olur.

Riyaseti Celileye

Dokuzuncu maddenin (Dördüncü madde olarak) berveçhizir tadilen kabulünü rica ederim:

MADDE 9. — Hükümet şubattı, Büyük Millet Meclisi tarafından (Türkiye Divanı) nı teşkil etmek üzere intihap edilen vekiller vasıtasıyla idare olunur. Meclis, Divanın icraı ve esas hareket hatlarını tâyin ve ledelhacee vekilleri teldil eyler. Divan Reisi, Büyük Millet Meclisi Reisidir.

Bolu

Tunalı Hilmi

REİS — İzahat verecek misiniz Hilmi Bey?
Dr. ÂBİDİN B. (Lâzizstan) — Kısa ama kısa.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Arkadaşlar! şimdiye kadar (İera Vekilleri, Heyeti Vekile) gibi bir çok tabirler kullandık. Halbuki memleketimizde tarihi bir ünvan vardır. Zannımea bunu burada kullanırsak isabet etmiş oluruz. O tâbir de (Divan) tâbiridir.

Hattâ darbı meselde de (adamı divana çerkerler) gibi sözlerimiz vardır.

NAFİZ B. (Canik) — O mahkeme ismidir.

TUNALI HİLMİ (Devamla) — Efendim, zaten köyülere de muhtarlık heyetlerine divan denilmektedir. Memlkette halkımızca bu derece tamim etmiş, halklaşmış olan bu tabiri kabul etmenizi istirham eylerim. (Köy divanı), (Kaza divanı), (Nahiye divanı), (Vilâyet divanı) nihayet (Türkiye divanı), denir. Yalnız burada Encümenin nazarı dikkatini celbetmek isterim ki bu dokuzuncu madde beşinci olarak konulmak lâzım gelir. Burada bir eksiklik var. Maalesof hiç biri olmadığı halde onuncu maddeye konulmuştur ki o da en son cümledir. İcra Vekilleri Heyeti (İçlerinden) birini kendilerine Reis intihap ederler. Böyle bir cümle yazılır mı? Yanlıştır. Heyet ismi cemi olmakla beraber müfrettir, binaenaleyh (İcra Vekilleri Heyeti intihap eder) denilmelidir.

Sonra dokuzuncu maddenin ki, dördüncü madde olması iktiza eder, sonuna riyaset meselesi konulunca ikmal edilmiş olur. Binaenaleyh bir takrir de takdim ediyorum.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Tufeyli bir Reis olduğu için sonradan yazılmıştır.

REİS — Efendim, Hilmi Beyin takririni okudum. Kendileri de izahat verdiler. Nazarı mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Alınmadı efendim. Dokuzuncu madde hakkında tasvip edilen takriri Encümen kabul etmiş bulunuyor. Şu halde madde şu şekli alıyor.

MADDE 9. — Büyük Millet Meclisi, Hükümetinin inkısam eylediği devairi kanunu mahsus mucibince intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Büyük Millet Meclisi Reisi Vekiller Heyetinin Reisi tabiisidir. Meclis icraî hususat için vekilleri tâyin ve ledelhacce veçhe tâyin eyler.

REİS — Bu dokuzuncu madde hakkında müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın.

(Reis meselesi sesleri) Diğer takrirler için Encümen de muvafakat etti. Nazarı mütalâaya alınmış bir takrirdir, başka takrir de yoktur. Şimdi dokuzuncu madde hakkında okuduğum şu şeklin kabul edilip onuncu maddeye geçilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Kâfi değil sesleri) Efendim, söz alan kalmayınca tadilname olmayınca ne yapayım. (Tadilname hakkında söz isteriz sesleri, gürültüler). Umumi müzakere kâfi görüldü. Müzakere açmam. Encümen tasvip etti, bir daha reyimize arz ediyorum. Dekuzuncu maddeyi şimdi okudum. Onuncu maddeye geçilmesini kabul edenler el kaldırsın (Ekseriyet yok sesleri).

MEMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) — Tâyini esami ile reye konsun.

REİS — Efendim, söz istiyen yok şu halde...

MEMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahip) — Tadil hakkında söz istiyorum Reis Bey.

REİS — Efendim, Encümenin mütalâası var mı?

VEHİ B. (Karesi) — Encümene veriniz.

REİS — Maddeyi encümene gönderiyoruz. Heyeti Celileniz kabul etti.

VEHİ B. (Karesi) — Dokuzuncu madde onuncu madde ile alakadardır, onun için Encümen istiyor.

REİS — Bunu Encümene verelim. İdari kısmı müzakere ederiz.

NAFİZ B. (Canik) — Encümen bunu iyice düşünememiş.

REİS — Usulü müzakereye ait Heyeti Celilenize bir şey derhatır ettireyim. Söz alan zevat sözlerini söyleyip bitirdikten sonra müzakere kâfi görüldü. Ondan sonra takrirler reyimize arz olunur. Nazarı mütalâaya alınıp alınmadığını tâyin ettikten sonra madde ya kabul edilir, ya reddedilir. Söz alan zevat yoktur. Başka müzakere açılmadan, idari kısmına geçmeden evvel beş dakika teneffüs.

İKİNCİ CELSE

REİS — Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTIPLER : Bağlı B. (Kütahya), Feyyaz Ali B. (Yozgat)

REİS — Celse küşat edildi.

2. — *Divan Riyaset kâtiplikleri için intihap*

REİS — Teşkilâtı esasiye kanununun idare kısmının müzakeresine başlamazdan evvel malûmu âliniz evvelce Divan Riyaset kitabeti için iki

defa icra ettiğimiz intihap vardır ki bunun neticesi ekseriyeti izâfiye ile tâyin edilecektir. Şimdi o intihabı yapalım. En son yapılan intihaplar iki misli üzerinden icra edilecektir. İntihapta fazla rey kazanan : Niğde mebusu Ata Beyle Konya mebusu Kâzım Hüsnü Beydir. Reyler bu zatlar arasına maksurdur.

SÜLEYMAN SİRRI B. (Yozgad) — Nizam-namede böyle bir sarahat var mıdır; böyle bir mecburiyet var mıdır?

REİS — Evet bu iki zattan birisini tercihan intihap buyuracaksınız. Çünkü üçüncü intihaptır. Bunu ikmal edelim, aynı zamanda yoklama da yapılmış olur.

NAFİZ B. (Canik) — Ekseriyet mevzu bahis olamaz mı burada efendim?

REİS — Reye iştirakte nisabı müzakere tamam olursa intihab da tamam olur. Reyler her ne ise ekseriyeti mutlakaya bakılmaz. Binaenaleyh ekseriyet vardır. Reylerinizi ihzar edin. Efendim bir daha tekrar edeyim: Bu intihap üçüncü intihap olduğu için en fazla rey kazanan iki zattan biri üzerine yapacaksınız. En fazla rey kazanan Niğde mebusu Ata Beyle Konya mebusu Kâzım Hüsnü Beydir. Bu zevattan biri üzerine intihap icra edeceksiniz.

KÂZIM HÜSNÜ B. (Konya) — Bendeniz sarfı nazar ediyorum. Ata Beyin intihabını tekliif ediyorum.

REİS — O Heyeti celileye aittir.

(Esami okunmak suretiyle reyler toplandı)

REİS — Başka ismi okunmamış zevat varsa reyini istimal etsin. Efendim henüz rey vermeyen varsa defterin tekrar okunması uzun sürecektir. Söylesinler, işaret edelim. Reylerini istimal buyursunlar. Arayı tasnif için kura çekiyoruz. Şerif B. Sinob, Hilmi Ef. Niğde, Hüsnü B. Trabzon, bu zevat arayı tasnife memurdurlar.

Efendim ikinci şubenin encümenlere intihabatını okuyorum. İkinci şubeden Muvazenei maliye encümeni âzalığına Yahya Galib B., Adliye encümenine de Musa Kâzım Ef. intihap edilmişlerdir. Encümene devam etsinler.

VEHİ B. (Karesi) — Reis Bey bu intihap münasebetiyle bir şey arzedeceğim.

3. — Dördüncü şubeden bazı encümenlerdeki münhal âzalıklara intihap edilen zevat

REİS — Müsaade buyurun dördüncü şubeden Adliye encümenine Abdülhak Tevfik B., Dahiliyeye Ata B., İktisada da Dr. Fuad B. intihap edilmişlerdir. Bu zevat encümene devam buyursunlar.

VEHİ B. (Karesi) — İntihaplar iki ay müddetle olacak zannederim. Arkadaşlarımızın bir kısmı gitti, bir kısmı da geldi. Yeni gelen arkadaşların bir çoğu encümen haricindedir. Eski arkadaşlar da mecburen üç beş encümende bulunuyorlar. Onun için kalan arkadaşlarla encümen intihabını yeniden nizamnamei dahilî mucibince teccid delim. Hepsini muntazam bir surette teşekkül etsin.

REİS — Vehbi B. encümenler teşkilâtının heyeti umumiyesiyle teccidini teklif etti. Eğer münasip görürseniz şimdi sene nihayeti demektir, sene nihayetinde veyahut kânunusani ayında teşkilâtın teccidini tasvip ederseniz o vakit yaparız. (O da muvafık sadaları).

İKTİSAT V. MAHMUD CELÂL B. — İktisat encümenine devam eden âzaların bir kısmı mezunen memleketlerine gittiler, bilhassa Mazbata muharriri noksandır. Bunun da ikmalini bendeniz rica ediyorum.

REİS — Ekseriyet kalmadı. Müzakere etmiyoruz. Âra tasnif edilsin.

Efendim kitabet için yapılan intihaba iştirâk eden 99 zattır. 91 rey ile Ata B. ihrazı ekseriyet etmiştir. Salı günü ruznamemizde Teşkilâtı esasîye kanunu müzakere edilmek ve fakat yalnız müstacel mesail de o meyanda müzakere edilmek üzere aynı ruzname ile ve aynı saatte müzakereye devam olunmak üzere celseyi tatil ediyorum.

(Saat dört buçukta celseye hitam verildi)